

Vajaakuntoisten tuettu työllistyminen Helsingissä – toiminnasta ja hyödyistä

Pasi Ylipaavalniemi

Tekijä(t) - Författare - Author(s) Pasi Ylipaavalniemi		
Julkaisun nimi - Publikationens titel - Title of the Publication Vajaakuntoisten tuettu työllistyminen Helsingissä - toiminnasta ja hyödyistä		
Julkaisija - Utgivare - Publisher Helsingin kaupungin sosiaalivirasto	Julkaisu-aika - Publikationsdatum Published 2004	Sivumäärä, liitteet - Sidoantal, bilagor Pages, appendixes 57 s.
Sarja - Serie - Series Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä		Osanumero - Del nummer Part number 2004:4
ISSN/Sosv 1457-9847	ISBN/Sosv 952-473-305-6	Kieli - Språk - Language suomi
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Tässä raportissa on arvioitu Helsingin kaupungin tuetun työllistymisen palvelun toiminnan julkistaloudellista kannattavuutta koko julkisen sektorin ja erikseen Helsingin kaupungin näkökulmasta suoritetun kustannus-hyöty –analyysin keinoin. Selvitys on tehty VATES -säätien vaihtoehtokustannustutkimuksessa kehitettyjä menetelmiä käyttäen. Tarkasteluperiodina oli vuosi 2002. Lisäksi on tarkasteltu tuetun työllistymisen menetelmän sisältöä, mahdollisuuksia ja ongelmia sekä toimintaa tilastollisesti sekä Helsingin tuetun työllistymisen palvelun että koko valtakunnan tasolla. Tuetussa työllistymisessä vajaakuntoisia henkilöitä pyritään työllistämään työsuhteisiin avoimille työmarkkinoille erityisen työvalmentajan räätelöidyn ja tarvittaessa jopa pysyvän tuen avulla. Helsingin tuetun työllistymisen palvelun kahdeksalla toimipisteellä oli yhteensä 171 asiakasta (31.12.2002), joista tuetusti työllistyneitä oli 78. Loput olivat tuetun työllistymisen valmisteluvaiheen toimenpiteissä, joista selvästi tärkein oli avotyötoiminta. Työvalmentajaa kohti tuetun työllistymisen prosessissa oli keskimäärin 16,3 asiakasta. Asiakkaista 44 prosenttia oli alle 36 -vuotiaita ja 81 prosentilla pääasiallinen heikon työmarkkina-aseman syy oli kehitysvamma.</p> <p>Tuetun työllistymisen menetelmän soveltaminen aloitettiin Helsingissä jo vuonna 1995 - heti menetelmää maahamme lanseerattaessa. Asiakas- ja tuetusti työllistyneiden määrä ovat jatkuvasti nousseet toiminnan ja työnantajasuhteiden kehittyessä sekä menetelmän tunnettavuuden lisääntyessä ja työvalmentajaresurssien hiljalleen kasvaessa. Helsingin tuetun työllistymisen palvelu edustaa tällä hetkellä huomattavaa osaa maamme tuetun työllistymisen toiminnasta.</p> <p>Tuetun työllistymisen palvelun toimipisteistä suurimmat: pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ, Vallilan työ- ja valmennuskeskus sekä Karviaismäen ja Tyynelän toimintakeskukset, olivat kustannus-hyöty – tarkastelun kohteena. Kustannus-hyöty –analyysi tarkoittaa tässä tuetun työllistymisen palvelun piirissä olleiden vajaakuntoisten vaihtoehtoisten elämäntilanteiden (tuetun työllistymisen palvelua ei olisikaan ollut olemassa) ja niistä aiheutuvien julkisten kustannusten arviointia ja vertailua tuetun työllistymisen palvelusta todella aiheutuneisiin kustannuksiin. Näin saadaan arvio toiminnan julkistaloudellisesta kannattavuudesta mikä ei tietenkään saa olla ainoa näkökulma tuetun työllistymisen kaltaisen palvelun oikeutusta arvioitaessa.</p> <p>Mainittujen neljän suurimman toimipisteen ja niiden harjoittaman tuetun työllistymisen prosessin julkisen kustannus oli yhteensä 449 000 euroa (2002), josta 97% kohdistui Helsingin kaupungille lähinnä työvalmentajien palkkoina ja toimintakuluina. Vastaavana aikana yksiköiden toiminnan ansiosta realisoitui arviolta 0,6 miljoonan euron julkiset bruttomääräiset säästöt mm. sosiaaliturvan etuuksissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Yksiköiden ylläpito oli näin kannattavaa jo yksinomaan julkistaloudellisesta näkökulmasta. Arvioidut julkiset säästöt ylittivät kustannukset yli 150 000 eurolla (2002). Suhteellisesti tarkastellen säästöt ylittivät kustannukset 34 prosentilla – eli jokaista toimintaan allokoitua euroa kohti saavutettiin 1,34 euron säästöt. Nettomääräiseen – palautuvat verot ja sosiaalivakuutusmaksut huomioivaan – analyysiin siirryttäessä tulokset paranivat edelleen hyöty-kustannus –suhteen noustessa jo 3,62:een. Peräti 75% tuetun työllistymisen prosessin julkisesta bruttomääräisestä kustannuksesta palautui julkiselle sektorille veroina ja sosiaalivakuutusmaksuina.</p>		
Avainsanat - Nyckelord - Key words tuettu työllistyminen; vajaakuntoiset; kustannus-hyöty -analyysi		
Hinta Pris Price	Julkaisumuoto Publikationsform Publishing form	

Julkaisun myynti ja jakelu:
 Sosiaali- ja terveydenhuollon tietopalvelu
 PL 7010, 00099 HELSINGIN KAUPUNKI
 Puhelin: 310 43772
 Telekopio: 310 43151
 Sähköposti: sosv.kirjasto@hel.fi
 Tiimiposti: Sosv Kirjasto Hki/Sosv

Distribution och försäljning:
 Social- och hälsovårdens informationstjänst
 PB 7010, 00099 HELSINGFORS STAD
 Telefon: 310 43772
 Telefax: 310 43151
 E-post: sosv.kirjasto@hel.fi
 Teampost: Sosv Kirjasto Hki/Sosv

Distribution and sales:
 Social and Health Care Information Services
 PB 7010, 00099 Helsingin kaupunki
 Telephone: +358-9-310 43772
 Telefax: +358-9-310 43151
 E-mail: sosv.kirjasto@hel.fi
 Teampost: Sosv Kirjasto Hki/Sosv

Pasi Ylipaavalniemi

**Vajaakuntoisten tuettu työllistyminen Helsingissä –
toiminnasta ja hyödyistä**

**Helsingin kaupungin sosiaalivirasto
VATES –säätiö**

Sisällysluettelo

<u>JOHDANTO</u>	9
<u>1. TUE TUN TYÖLLISTYMI SEN MENETELMÄ</u>	11
<u>1.1. Mistä on kyse</u>	11
<u>1.2. Tilanne v. 2001</u>	12
<u>1.3. Mahdollisuudet ja ongelmat</u>	14
<u>1.4. Hyödyistä</u>	17
<u>2. HELSINGIN TUE TUN TYÖLLISTYMI SEN PALVELU</u>	20
<u>2.1. Toiminta tilastollisesti</u>	20
<u>2.2. Kustannus-hyöty –analyysi</u>	26
<u>2.2.1. Analyysin toteutus</u>	26
<u>2.2.2. Julkinen brutto- ja nettokustannus</u>	28
<u>2.2.3. Asiakkaiden vaihtoehtoinen elämäntilanne</u>	30
<u>2.2.4. Tulokset</u>	34
<u>3. JOHTOPÄÄTÖKSET</u>	41
<u>Lähteet</u>	42
<u>LIITE 1: TYÖLLISTÄMISYKSIKÖIDEN KENTTÄ</u>	45
<u>LIITE 2: TIETTYJEN VAMMAISRYHMIEN KOKO SEKÄ TYÖMARKKINA-ASEMA JA -POTENTIAALI</u>	47
<u>LIITE 3: KUSTANNUS-HYÖTY –ANALYYSIN OLETUKSIA</u>	50

JOHDANTO

Vammaisten, muuten vajaakuntoisten tai muista syistä heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden (jatkossa ”vajaakuntoiset”) työllistämistoiminnan – kuten muunkin julkisesti rahoitettavan toiminnan - oikeutus perustuu resurssien käytöllä aikaansaatuihin tuloksiin, joita tarkasteltaessa käytetään mm. termejä vaikuttavuus (toiminnan ansioksi objektiivisesti luettavissa oleva, tarkasteltavan tilan tavoitteen suuntainen nettomuutos) ja hyödyt (vaikuttavuus rahamääräisenä). Vajaakuntoisten henkilöiden työllistyminen esimerkiksi Helsingin tuetun työllistymisen palvelun kaltaisten työllistämisyksiköiden kautta saa aikaan vaikuttavuutta useilla eri tasoilla, kuten yksilö- (työllistyneet), julkisen sektorin (tai sen tietty toimija), tavallisten yritysten / yhteisöjen ja kansantalouden taso.

Erityistyöllistämisen hyödyllisyydestä yksilötasolla vallitsee yksimielisyys. Aktiivinen vaihtoehto, eli työllistäminen / työllistymisen tukeminen on tätä haluavien ja siihen ilman tukea kykenemättömien henkilöiden kohdalla aina passiivista parempi. Työstä saatu korvaus nostaa (ainakin lähes aina) työllistyneen nettotuloja ja kaikkien vapaaehtoisesti mukana olevien elämisen laatu kohenee.

Kunnat ylläpitävät ja / tai rahoittavat (ostopalvelut) erityistyöllistämisen toimenpiteitä, kuten työllistämisyksiköt (sisältäen työllistymistä tukevat toimet) osin vajaakuntoisten subjektiivisten oikeuksien perusteella. Pääosin erityistyöllistämisen panostaminen on kunnille kuitenkin harkinnanvarainen mahdollisuus. Vajaakuntoisen työllistymiseen erityistyöllistämisen palvelujärjestelmän kautta ei liity subjektiivista oikeutta saada riittävästi haluamiensa kaltaista tukea työllistymisensä tueksi, kuten esimerkiksi terveydenhuollossa¹. Niukkojen resurssien maailmassa erityistyöllistäminen toimenpiteet ja palvelut kilpailevat lukuisten muiden hyödyllisten ja kannatettavien hankkeiden kanssa esimerkiksi kunnille lakisääteisten palveluiden välttämättömän tason tuottamisen jälkeen jäävistä ”vapaista” varoista. Näin ollen vajaakuntoisten työllistämisen- ja työllistymistä tukevia toimia ei tule tarkastella itsestään selvyyttenä, vaan hyödyllisenä toimintana, johon julkisia varoja kannattaa sijoittaa. Toiminnan oikeuttaminen edellyttää laajempaa ja perusteellisempaa tarkastelua kuin vain tuotosten (työpäivät, työllistyneet...) laskeminen ja yksilötason vaikuttavuuden ja hyötyjen arviointi. Julkisen sektorin toimijoiden (rahoittajan) näkökulmasta suoritettu kustannus – vaikuttavuus- / -hyöty –analyysi² on tärkein muista keinoista osoittaa toiminnan kannattavuus.

Erityistyöllistämisen kustannus-hyöty –analyysin kohdalla tärkeimmät kysymykset ovat: paljonko julkisia varoja tiettyyn työllistämisyksikköön / toimenpiteeseen ja sen piirissä oleviin vajaakuntoisiin henkilöihin on käytetty (tai tullaan arviolta käyttämään) ja mikä on (tulee arviolta olemaan) vaihtoehtotilanteen kustannus. Vaihtoehtotilanne on kuvitteellinen tilanne, jossa julkisen sektorin toimijat eivät olisikaan rahoittaneet työllistämisyksikköä / toimenpidettä lainkaan, eikä sitä näin olisi ollut olemassa. Erityistyöllistämiseen käytetty julkinen rahoitus, esimerkiksi kunnan yksityiseltä työkeskukselta ostama sosiaalihuoltolain mukaisen työsuhteisen työllistämisen palvelu, on investointi, jolla saavutetaan tietty tuotto lyhyellä ja / tai pidemmällä aikavälillä. Tuotto ilmenee esimerkiksi vähentyvänä sosiaaliturvan etuuksien tarpeena ja vähentyvän palvelukäytön kautta³. Vaihtoehtotilanteen julkiset kustannukset ovat useimmiten lakisääteisiä (sosiaaliturva) ja periaatteessa saatavissa ”tarvittaessa” (sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut). Esimerkiksi tietyn tuotannollisen työkeskuksen toiminnan

¹ Terveydenhuollossa vallitsee ainakin periaatteessa subjektiivinen oikeus saada riittävä määrä oikein mitoitettuja palveluita riittävän nopeasti. Terveydenhuollon kohdalla ei keskustella siitä järjestetäänkö terveydenhuoltoa vai ei, vaan siitä missä, miten, millä keinoin, mitä ryhmää mahdollisesti priorisoiden... terveydenhuoltoa järjestetään.

² Kustannus-vaikuttavuus –analyysi: fyysisinä yksikköinä tai rahamääräisenä ilmaistun panoskäytön ja aikaansaadun, ei-rahamääräisenä ilmaistun vaikuttavuuden suhteen (tehokkuus) analyysi. Kustannus-hyöty –analyysi: rahamääräisinä ilmaistujen panoskäytön ja vaikuttavuuden suhteen (tehokkuus) analyysi.

³ Investoinnin tuotto on investoinnilla aikaansaatuja tulovirtaa, myös ilman investointia realisoituvien menojen vähentymistä.

lopettaminen aikaansaa julkisen sektorin toimijoille työkeskukseen käytetyn julkisen rahoituksen suuruisen säästön vain kyseisen ”kustannuspaikan” kohdalla, ei laajemmin tarkasteltuna edes kunnan tasolla, puhumattakaan koko julkisen sektorin tasosta!

Erityistyölistämisen yksikköön / toimenpiteeseen tehdyn julkisen investoinnin kannattavuuskriteeri poikkeaa tavanomaisesta. Vaikka investoinnin arvioidut julkiset ”tuotot” (sisältäen kaikki julkiselle sektorille kohdistuvat hyötytekijät) jäisivätkin alle julkisen rahoituksen tason, ei tämä tarkoita (toisin kuten esimerkiksi koneinvestoinnin kohdalla) investoinnin olleen välttämättä huono tai kannattamaton. Tämä johtuu erityistyölistämisen hyötyjen kohdistumisen useista tasoista, jotka julkisen sektorin toimijoiden on kaikki otettava huomioon. Yksilötasolla hyvin merkittäväksi koettuun toimintaan kannattaa panostaa, vaikka yksinomaan julkistaloudellisesta näkökulmasta panostus ei olisikaan järkevää.

VATES –säätöön vaihtoehtoiskustannustutkimuksessa on kehitetty laskentamalleja eri tyyppisiä edustavien vajaakuntoisia työllistävien yksiköiden kustannus-vaikuttavuus (-hyöty-) – analyysistä varten. Laskentamallien avulla saadaan perusteltuja arvioita - ei eksakteja totuuksia - työllistämisyksiköiden toiminnan julkistaloudellisista vaikutuksista. Laskentamallien kautta ei tarkastella toiminnan tehokkuutta, eli olisivatko tietyt työllistämisyksiköt voineet toimia ”paremmin”. On myös muistettava erityistyölistämisen kentän eri toimijoiden yhdessä muodostavan toisiaan täydentävän kokonaisuuden, joka sisältää lukuisia palveluita eri kohderyhmien tarpeisiin. Kustannus-hyöty –tulosten pohjalta ei voi tehdä päätöksiä siitä, minkälaisia yksiköitä ja palveluita kattavaan erityispalvelurakenteeseen tulee sisältyä.

Kustannus-hyöty -tuloksia (kpl 2.2.4.) tarkasteltaessa tulee muistaa tarkastelutaso, käytetyt oletukset, subjektiivisten näkemysten vaikutus sekä laskennassa huomioitujen hyöty- ja kustannustekijöiden joukko. Laskennassa on käytetty runsaasti oletuksia, joiden oikeellisuuden tulokset kiinteästi liittyvät. Oletukset on aina pyritty tekemään mieluiten toiminnan hyötyjä aliarvioiden. Tärkeää on myös muistaa, että analyysissä ei huomioida kaikkia julkiselle sektorille kohdistuvia rahamääräiseksi muutettavissa olevia hyötyjä. Eri tyyppisten työllistämisyksiköiden kohdalla tarkastelun ulkopuolelle jätettyjen tekijöiden merkitys on erilainen. Esitetyt tulokset työllistämisyksiköiden julkisista hyödyistä ovat perusteltuja arvioita hyötyjen minimitasosta. Tarkastelu on ollut hyvin yksityiskohtaista mm. kattavine henkilö-henkilöltä suoritettuneine arviointeineen.

Tutkimuksen toteutus on vaatinut Helsingin tuetun työllistymisen palvelun työvalmentajilta paljon aikaa ja perehtymistä. Tästä heille suuri kiitos!

1. TUETUN TYÖLLISTYMISEN MENETELMÄ

1.1. Mistä on kyse

Yhdysvalloissa 1980 –luvun puolivälissä kehitetty tuetun työllistymisen menetelmä oli alun perin kohdennettu lähinnä kehitysvammaisille. Suomessa tuetun työllistymisen menetelmä lanseerattiin vuosina 1995-1997 lähinnä EU:n Employment Horizon –projektien myötä.

Tuetun työllistymisen työvalmentaja –mallissa⁴ pätee kolmen T:n periaate: **T**yösuhde, **T**avallinen työyhteisö ja **T**yövalmentaja. Vammaisten tai muuten vajaakuntoisten tai heikossa työmarkkina-asetuksessa olevien henkilöiden (”vajaakuntoiset”) tuetusta työllistymisestä on kyse seuraavien kriteerien täytyessä tai jos niiden täyttymiseen aktiivisesti pyritään⁵:

- (A) Tuetusti työllistynyt asiakas on palkkatyösuhteessa tavalliseen yritykseen / yhteisöön (ei vajaakuntoisten työllistämistä varten perustettuun työllistämisyksikköön, kuten tuotannollinen työkeskus tai kehitysvammaisten työtoimintayksikkö)
- (B) Tuetusti työllistyneen asiakkaan työpaikka on tavallisessa työyhteisössä (yksityisellä tai julkisella sektorilla), ei työllistämisyksikössä.
- (C) Työvalmentaja (ja mahdollisesti työntekijä) hankkii asiakkaalle työpaikan / tukee asiakasta työpaikan hankkimisessa sekä tukee asiakasta työpaikan säilyttämisessä toimien yhteistyössä työnantajan kanssa.
- (D) Tuetun työllistymisen yksikön / palvelun asiakkaiden kohdalla on sitouduttu teoriassa kolme vaihetta sisältävään tuetun työllistymisen prosessiin (suunnittelu-, valmistelu- ja tuetun työllistymisen vaihe)⁶, jonka nimenomaisena tavoitteena on työllistyminen työsuhteeseen avoimille työmarkkinoille (tuetun työllistymisen vaihe).

Tuetun työllistymisen menetelmän kohderyhmä on alkuajoista merkittävästi laajentunut. Nytemmin asiakkaina on ja potentiaalisina asiakkaina nähdään mm. mielenterveyskuntoutujia ja ”muuten heikossa työmarkkina-asetuksessa olevia henkilöitä” (ei välttämättä diagnosoitua vammaa / sairautta). Kohderyhmän laajentuminen on edellyttänyt toimintamallien ja –variaatioiden kehittymistä mm. työvalmentajan tarjoaman tuen ja sen intensiteetin suhteen. Edellä esitetyt tuetun työllistymisen kriteerit pätevät kuitenkin myös muille kuin kehitysvammaisille kohdennetuille tuetun työllistymisen palveluille. Tuetun työllistymisen menetelmän sisältö on syytä pitää riittävän tiukasti, mutta ei liian tiukasti⁷ rajattuna.

⁴ Muita tuetun työllistymisen malleja ovat esimerkiksi Enklaavi –malli (Enclave model; ryhmä tuetusti työllistyneitä tekee työtä yhdessä tavallisen työyhteisön sisällä) ja työpartio –malli (mobile crew model; ryhmä tuetusti työllistyneitä liikkuu työpaikalta toiselle tiettyjä työtehtäviä suorittaen). Ks. lisätietoja tuetun työllistymisen malleista esimerkiksi julkaisusta Venäläinen (toim., 1996).

⁵ Tuetun työllistymisen kohdalla ei ole olemassa virallista tai yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Esitetyt kriteerit ovat tuetun työllistymisen palvelun toiminnan kuvaus, joihin raameihin yleensä esitetyt määritelmät sopivat.

⁶ Lisätietoja tuetun työllistymisen prosessin vaiheista löytyy esimerkiksi julkaisusta Puolanne ym. (2000).

⁷ Esimerkki: on mahdollista, ettei tietty tuetusti työllistynyt asiakas / asiakasryhmä tarvitse lainkaan työvalmentajan tukea enää työllistyttyään – eikä sitä näin ollen myöskään harjoiteta. Tällaisissa tapauksissa kyse on kuitenkin tuetusta työllistymisestä, mikäli kriteerit muuten täyttyvät.

1.2. Tilanne v. 2001

Tuetun työllistymisen yksiköitä / palveluita oli vuoden 2001 lopussa toiminnassa *vähintään* 33. Tuetun työllistymisen prosessissa (suunnittelu-, valmistelu- ja tuetun työllistymisen vaihe) oli tuolloin kaikkiaan arviolta 880 asiakasta, joista tuetusti työllistyneitä oli 230 (31.12.2001)⁸. Tuetusti työllistyneiden henkilöiden määrä on viime vuosina hiljalleen noussut. Tuetusti työllistyneet kävivät työssä keskimäärin 2,2 päivänä viikossa ja työpäiviä kertyi vuodessa keskimäärin 105 (tilanne 2001, tässä tuetun työllistymisen vaiheen työpäivät).

Kunnat olivat merkittävimpiä tuetun työllistymisen yksiköiden / palveluiden välittömiä ylläpitäjätahoja kaikkiaan 40 prosentin osuudella (31.12.2001). Yksityisten ylläpitäjien (järjestöt, yhdistykset, säätiöt) yksiköiden osuus oli yhteensä 45 prosenttia⁹ muiden 15 prosentin ollessa kuntayhtymien yksiköitä. Vuoden 1999 lopun tilanteeseen verrattuna ylläpitäjäjakauma ei ole juuri muuttunut (Ylipaavalniemi, 2001). Tuetun työllistymisen yksiköt olivat voimakkaasti keskittyneet Etelä-Suomen läänin alueelle (55% kaikista). Tuetusti työllistyneiden kohdalla keskittyminen on vieläkin suurempaa – peräti 66 prosenttia raportoiduista tuetusti työllistyneistä henkilöistä tuli Etelä-Suomen läänissä toimineilta yksiköiltä.

Tuetusti työllistyneiden määrä vaihteli yksiköissä 0-23 henkilön välillä keskiarvon ollessa 7 tuetusti työllistynyttä (31.12.2001). Yksiköiden joukossa oli lukuisia vasta aivan toimintansa alkuvaiheessa olevia ja / tai resursseiltaan hyvin pieniä yksiköitä. Viidessä eniten tuetusti työllistyneitä asiakkaita omanneessa yksikössä työllistyneitä oli yhteensä 86, eli yksikköä kohti keskimäärin 17. Näiden yksiköiden, jotka yhtä lukuun ottamatta olivat Helsingin tuetun työllistymisen palvelun toimipisteitä, toiminta kuvastaa tuetun työllistymisen menetelmän mahdollisuuksia mikäli siihen uskotaan ja panostetaan pitkäjänteisesti.

Tuetun työllistymisen prosessiin kohdistuneen lähinnä työvalmentajien työpanoksen kokonaismääräksi voidaan arvioida vähintään 45-50 henkilötyövuotta vuonna 2001. Yksiköiden keskimääräinen henkilöstöresurssi oli 1,4 työntekijää (työvalmentajaa). Tuetun työllistymisen prosessissa oli vuonna 2001 työvalmentajan kokopäiväistä henkilöstöresurssia kohti keskimäärin 19 henkilöä, joista 5 oli tuetusti työllistyneitä. Käytettävissä olleen henkilöstöresurssin määrä sekä tuetusti työllistyneiden ja tuetun työllistymisen prosessissa olleiden henkilöiden määrien suhde oli keskimäärin samalla tasolla myös vain kehitysvammaisiin asiakkaisiin keskittyneissä yksiköissä. Tuetun työllistymisen prosessin asiakasmäärät / työvalmentaja olivat jo aika korkealla tasolla. Suositusten mukaan yhdellä työvalmentajalla voi olla kerrallaan 10-16 asiakasta (Puolanne ym., 2000, s. 47). Kyse on erityisesti tiettyjen kohderyhmien kohdalla hyvin työvoimaintensiivisestä palvelusta.

Tuetun työllistymisen prosessin asiakkaiden arvioidut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt¹⁰ painottuivat voimakkaasti kehitysvammoihin ja mielenterveysongelmiin. Kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien osuus tuetusti työllistyneistä oli 85 prosenttia ja kaikista prosessin asiakkaista 90 prosenttia (31.12.2001). Lähes kaikkien muiden asiakkaiden kohdalla pääasiallinen heikon työmarkkina-aseman syy kuului luokkaan ”muu syy”¹¹. Tulokset ovat täysin loogisia sikäli, että juuri kehitysvammaiset ja mielenterveyskuntoutujat hyötyvät eniten tuetun työllistymisen kaltaisesta palvelusta sen intensiivisimmässä muodossaan. Ylipaavalniemi (2001) tietoihin verrattuna pääasiallisten

⁸ Hyvärinen ym. (2002, s. 28) mukaan ”kehitysvammaisten työ- ja toimintakeskuksissa oli tuetusti työllistyneitä *kehitysvammaisia* asiakkaita yhteensä 123” (syksy 2002). Erityishuoltopiirien ylläpitämien työ- ja päivätoimintakeskusten yhteydessä toimivissa tuetun työllistymisen palveluissa oli *vuoden 2002 aikana* yhteensä 130 tuetusti työllistynyttä asiakasta (Kuntaliitto, 2003).

⁹ Kunnat ja kuntayhtymät voivat toki olla taustayhteisöjä esimerkiksi säätiömuodossa toimivien yksiköiden taustalla.

¹⁰ Mahdollinen diagnosoitu vamma / sairaus *ei välttämättä* ole merkittävin heikon työmarkkina-aseman syy.

¹¹ Joka tässä sisältää päihdeongelmien ja / tai sosiaalisten syiden takia työmarkkinoiden näkökulmasta vajaakuntoiset sekä muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä (maahanmuuttajia, pitkäaikaistyöttömiä, ikääntyneitä työnhakijoita, vanhentuneen / puutteellisen / ”väärän” koulutuksen ja / tai vähäisen työkokemuksen omaavia...).

vajaakuntoisuuden syiden jakaumassa on tapahtunut mielenkiintoinen muutos: vuoden 1999 lopussa kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien osuus kaikista tuetun työllistymisen prosessin asiakkaista oli vain 57 prosenttia. Tuettu työllistyminen näyttäisi näin olevan vakiintumassa entistä kiinteämmin juuri mainittujen ryhmien työllistymisen tukitoimeksi. Erityisesti kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden yhteydessä toimivat tuetun työllistymisen palvelut ovatkin selkeästi lisääntyneet ja vakiinnuttaneet¹² toimintaansa mainitulla aikavälillä. Taustalla on varmasti myös projekti- tai kokeiluluonteisina toimineiden muille kohderyhmille suunnattujen palveluiden lopettamisista / uudelleen kohdentamisista. Toki muutosta voi selittää myös erot kyselyihin vastanneiden yksiköiden edustavuudessa. Esimerkiksi maahanmuuttajille suunnatuista tuetun työllistymisen hankkeista ei ole juuri saatua tietoja. Tuettu työllistyminen menetelmänä soveltuukin sinänsä laajalle joukolle vaikeasti työllistyviä henkilöitä – menetelmää ja tarjottavaa tukea vain räätälöidään tarpeen mukaan ja tuetun työllistymisen prosessista erotettavissa olevista kolmesta vaiheesta (kpl 1.1.) käytetään vain tarpeellisia... Tyypillisesti vain kehitysvammaiset asiakkaat käyvät läpi koko prosessin selvästi erottuvine pidempään kestävine vaiheineen.

Tuetun työllistymisen yksiköiden toiminnan rahoitusta koskeviin kysymyksiin saatujen täydellisten ja luotettavien vastausten määrä oli muita kysymyskohtia vähäisempi. Mikäli rahoituskysymyksiin vastanneiden yksiköiden oletetaan edustavan perusjoukkoa, voidaan tuetun työllistymisen yksiköihin kohdentuneen julkisen rahoituksen määräksi arvioida 1,26-1,40 miljoonaa euroa (2001), josta 1,10-1,21 miljoonaa oli kuntasektorin rahoitusta¹³. Tuetun työllistymisen yksiköiden toiminnan julkinen rahoitus (kustannus) asiakkaan toteutunutta tuetun työllistymisen ja sen valmisteluvaiheen työ-, työtoiminta- yms. päivää kohti oli arviolta 16,1-17,7 euroa (2001). Rahoitus kattaa tuetun työllistymisen palvelun toiminnan – eli palvelun kautta saatavan ”lisäarvon” kustannuksen¹⁴, Tuetun työllistymisen prosessin työpäivän julkinen kustannus on laskenut viime vuosina yllättävänkin nopeasti, kustannuksen lasku ei sinänsä yllätä. Vuonna 1999 vastaavalla tavalla laskettu toteutuneen tuetun työllistymisen - ja sen valmisteluvaiheen työpäivän julkinen kustannus oli vielä peräti 36,5 euroa (Ylipaavalniemi, 2001, s. 119). Muutoksen taustalla on sekä rahoituksen / työvalmentaja jo absoluuttinenkin väheneminen, että toteutuneiden työpäivien määrän / työvalmentaja lisääntyminen.

Liitteen 1 kahdessa taulukossa on hahmotettu eri tyyppisten työllistämisyksiköiden toiminta: rahoitus, toiminnan volyymi, kohderyhmä, tarjotut palvelut jne. Tavaroiden / (muiden kuin työllistämisen-) palveluiden tuotantoa harjoittavien yksiköiden, kuten työpajat, tuotannolliset työkeskukset¹, sosiaaliset yritykset¹⁵, työllistymisen monipalvelukeskuksetⁱⁱ ja eri kohderyhmille (kehitysvammaiset, mielenterveyskuntoutujat) suunnatut työtoimintayksiköt, lisäksi työllistämisyksiköiksi voidaan laskea myös tuetun työllistymisen yksiköt / palvelut ja mielenterveyskuntoutujien klubitalot. Kahden jälkimmäisen toiminta on selkeästi määriteltyä ja tähtää tavoitteellisesti työllistymiseen. Liitteen 1 luvut sisältävät päällekkäisyyttä ja ovat osin eri ajankohdilta, eivätkä näin ole suoraan laskettavissa yhteen. Päällekkäisyydet johtuvat esimerkiksi tietojen keruun kohdistumisesta vain tiettyyn yksikkötyyppiin sekä eri tutkimuksissa käytetyistä erilaisista määritelmistä ja yksikkömäärän

¹² Hyvärinen ym. (2002, s. 37) mukaan 90 prosentissa tuettua työllistymistä harjoittavista kehitysvammaisia työllistävästä työ- ja toimintakeskuksista toiminta on pysyväisluonteista ja vain 10 prosentissa projektiluonteista...

¹³ Tässä on kyseessä tuetun työllistymisen yksikköön / palveluun / projektiin kohdistunut rahoitus, johon ei tyypillisesti sisälly valmisteluvaiheen toimenpiteiden kustannuksia, eikä tuetusti työllistyneiden työnantajille mahdollisesti maksettua työllistämisen- ja yhdistelmätukia. Tuetun työllistymisen palvelu toimii tyypillisesti esimerkiksi työtoimintayksikön tai tuotannollisen työkeskuksen yhteydessä, eikä palvelun kustannuksiin ole välttämättä vyörytetty kaikkia niihin todellisuudessa kohdistuvia kustannuksia...

¹⁴ Rahoitus ei sisällä valmisteluvaiheen toimenpiteiden (esimerkiksi avotyötoiminnan) kustannuksia, eikä tuetusti työllistyneiden työnantajille mahdollisesti maksettua työllistämisen- ja yhdistelmätukia. Osa valmisteluvaiheen kustannuksista olisi toisaalta toteutunut joka tapauksessa. Jos esimerkiksi pidempään työtoimintayksikössä työskennellyt kehitysvammainen siirtyy tuetun työllistymisen prosessiin, ei valmisteluvaiheen toimenpiteistä aiheudu juurikaan välittömiä julkisia lisäkustannuksia.

¹⁵ Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003).

laskemisen tavoista¹⁶. Esimerkiksi: tuotannollisia työkeskuksia sisältyy varmasti työpajojen määrään, toiminnassa olevista kuudesta sosiaalisesta yrityksestä neljän toiminta sisältyy myös tuotannollisiin työkeskuksiin (tuotannolliset työkeskukset v. 2001) ja esitetyt tuetun työllistymisen palvelut sisältyvät lähes kaikki myös tuotannollista toimintaa harjoittavien yksiköiden lukuihin...

Kappaleen 1.2. tilastotietojen lähde: Ylipaavalniemi (2003, a).

Tuetun työllistymisen yksiköiden / palveluiden - ja tuetusti työllistyneiden henkilöiden - määriä on arvioitu ainakin seuraavissa tutkimuksissa ja selvityksissä: Hyvärinen ym. (2002), Ylipaavalniemi (2001), Ala-Kauhaluoma (2000), Saloviita ym. (2000) ja Sariola (1998).

1.3. Mahdollisuudet ja ongelmat

Tuettu työllistyminen on vakiintumassa osaksi vajaakuntoisille tarjottujen työllistämispalveluiden valikoimaa. Maamme työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelmassa 2002 tuetun työllistymisen menetelmän vakiinnuttaminen on asetettu viralliseksi tavoitteeksi (Työministeriö, 2002, kpl 4.1.4.). Vuoden 2003 alussa astui voimaan menetelmän vakiintumista ja laajentumista mahdollisesti hyvinkin paljon edistävä uudistus: 1.1.2003 alkaen työvoimatoimistoilla on ollut mahdollisuus hankkia ostopalveluina tuetun työllistymisen palveluita ("työhön valmennusta") vajaakuntoisille henkilöasiakkailleen (Laki julkisesta työvoimapalvelusta 1295/2002, 6. luku 13. §). Lakimuutoksen myötä avautui toinen potentiaalinen tuetun työllistymisen ei-projektirahoitukseen perustuva pääasiallinen rahoituskanava – kuntarahoituksen lisäksi / sijasta toiminta(-a) on nyt myös käytännössä mahdollista pyrkiä rahoittamaan työvoimatoimistojen palveluostojen kautta¹⁷. Tarvetta palveluostolle löytyy - maassamme on huomattava määrä työikäisiä kansalaisia jumiutuneena työllistymisen kannalta hankalaan tai jopa epätoivoiseen tilanteeseen. Työkyvyttömyyseläkkeelle pääsemiseksi monen työkyky ja terveydentila on "liian hyvä", mutta olemassa olevat työllistymisen esteet – "viat, vammat ja haitat" – ovat lähes ylivoimaisia ainakin työhallinnon tavanomaisia tukitoimia käytettäessä. Osalla heistä vaikeudet työllistyä ja säilyttää työ ovat saaneet alkunsa jo lamavuosina. Näiden vaikeasti työllistyvien rakennetyöttömien – työttömien, joiden työllistymiseen suhdanteilla ei juuri ole vaikutusta – määrän vähentäminen ja syrjäytymisen ehkäisy on asetettu erääksi valtioneuvoston vahvistaman työllisyyden politiikkaohjelman päätavoitteista. Hallitus on ohjelmassaan (Valtioneuvoston kanslia, 2003, kpl 3.5.) esittänyt linjaukset työvoimapolitiikan kehittämisestä niin, että työvoimatoimistojen hankkimien ostopalveluiden määrää ja alueellista päätösvaltaa työvoimapolitiittisten välineiden käytössä lisätään, sekä työvoimatoimistojen ohjausta tehostetaan niin, että kaikkialla on mahdollista saada samanvertaista palvelua. Hallitusohjelman linjaukset ovat tukea tuetun työllistymisen yksiköiden ja työvoimatoimistojen välisten asiakassuhteiden synnylle. Samaa asiaa edistää vuosina 2004-2006 toteutettava julkisen työvoimapalvelun rakenneuudistus, jossa vaikeasti työllistyvien

¹⁶ Esimerkiksi työllistymisen monipalvelukeskuksen toimintaan voi sisältyä yksiköitä, jotka erikseen tarkasteltuina määrittäisivät työtoimintakeskuksiksi.

¹⁷ Toisen potentiaalisen pääasiallisen rahoituslähteen avautuminen on tärkeää, sillä kuntien rahoittamien / ylläpitämien tuetun työllistymisen palveluiden toiminnan taustalla on "vain" Sosiaalihuoltolain (710/1982) 27d§:ssä säädetty kuntien velvollisuus järjestää vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa (erityisiä töihin sijoittumista edistäviä kuntoutus- ja muita tukitoimia). Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) 2§:ssä erityishuoltoon kuuluviksi toimiksi määritellään mm. työtoiminta ja muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta. Kunnilla ei siis ole velvoitetta rahoittaa / ylläpitää tuetun työllistymisen palveluita.

palvelut ja resurssit eriytetään työnvälityksestä ja kootaan erityisiin työvoiman palvelukeskuksiin¹⁸.

Työministeriössä toteutetaan kesään 2004 mennessä hallitusohjelmassa mainittu selvitystyö liittyen mahdollisuuksiin ottaa käyttöön vajaakuntoisen työllistävälle työnantajalle maksettava työntekijän yksilöllisen työkyvön aleneman mukaan räätälöity pitkäaikainen tai jopa pysyvä työllistämistuki. Sillä, toteutuuko tämä uudistus ja missä muodossa, voi olla suuri vaikutus tuetun työllistymisen menetelmän mahdollisuuksiin. Tuetun työllistymisen verkosto (Finse) pyrkii osaltaan edistämään menetelmän leviämistä paikallis- ja valtakunnan tasoilla harjoitettavan tiedotus- ja vaikuttamistyön avulla. Maamme tuetun työllistymisen toimijoista huomattava osa on Finsin jäseniä.

Tuettu työllistyminen on menetelmänä erinomainen mm. siksi, että sen kautta vajaakuntoisia tuetaan sijoittumaan nimenomaan avoimien työmarkkinoiden työpaikkoihin, mikä ainakin teoriassa on kaikkien erityistyöllistämisen yksiköiden ja toimenpiteiden lopullinen päämäärä. Tuetussa työllistymisessä asiakkaan todennäköisyys työllistyä avoimille työmarkkinoille ja säilyttää työpaikka (ja kenties jopa työvalmentajan tuen tarpeen päättymisen) on oletettavasti suurempi kuin vajaakuntoisia tuotannollista toimintaa harjoittavien työllistämisyksiköiden kautta työllistettäessä, toki olettaen taustatekijät (työpotentiaali, motivaatio...) yhtäläisiksi. Tuetusti työllistyneille sopivia työtehtäviä löytynee riittävästi ja monet niistä ovat ns. ”tekemättömiä töitä”. Työnantajille vajaakuntoisten työllistäminen on eräs tapa kantaa sosiaalista / yhteiskuntavastuuta. Tuetusti työllistyneiden näkökulmasta oleellista on, että kyseessä on oikea työ (-suhde), johon liittyy mm. ansiosidonnaisen sosiaaliturvan karttuminen. Tuetun työllistymisen vaihtoehtona on useimmiten työ- tai työtoimintapaikka vajaakuntoisten työllistämistä varten perustetussa työllistämisyksikössä tai jääminen kokonaan työelämän ulkopuolelle. Rahoittajan - julkisen sektorin - näkökulmasta investointi tuettuun työllistymiseen näyttää hyviä kustannus-hyöty tuloksia, kuten tässä raportissa esitetyt Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tulokset (kpl 2.2.4.).

Kuinka monelle vajaakuntoiselle tuettu työllistyminen sitten olisi oikea ratkaisu? Hyvärinen (toim., 2003; liite 2) mukaan ”kehitysvammaisten työ- ja toimintakeskusten (kehitysvammaisista) asiakkaista noin 1700 omaa mahdollisuudet työllistyä avoimille työmarkkinoille tuetun työllistymisen menetelmän avulla”. Havo (2000, s. 52) mukaan tuettu työllistyminen olisi mahdollisuus yli 3 500 kehitysvammaiselle. Ja nämä arviot siis vasta kehitysvammaisten kohdalla... Yleisenä taustainformaationa on syytä mainita Työministeriön rakennetyöttömyyden purkamisen projektin loppuraportissa (Työministeriö, 2003, a, s. 26) esitetty arvio: ”arviolta noin 50 prosenttia vajaakuntoisista työnhakijoista olisi työllistettävissä avoimille työmarkkinoille, mikäli käytettävissä olisi nykyistä tehokkaampia palveluja ja nykyistä pitkäkestoisempia koulutus- ja tukitoimenpiteitä”.

Kuten kappaleessa 1.2. tuli esiin, tuetusti työllistyneiden määrä on maassamme viime vuosina hitaasti noussut. Menetelmän sisältö ja soveltamistavat ovat sen sijaan kehittyneet huomattavasti. Esimerkkeinä voidaan mainita tuetun työllistymisen laatustandardin valmistuminen (Puolanen ym., 2000) ja käyttöönotto kentällä, sekä tuetun työllistymisen työvalmentajille kohdennettujen 18 ja 5-10 opintoviikon laajuisten TRADES - Diploma koulutusohjelmien käynnistyminen¹⁹. Hämeen ammattikorkeakoulun ammatillisessa opettajakorkeakoulussa käynnistyy syksyllä 2004 12 opintoviikon laajuinen erityistyöllistymisen täydennyskoulutusohjelma, jonka tavoitteena on lisätä osallistujien tietoja ja taitoja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden työllistymisestä ja työllistymisen tukemisesta. Koulutusohjelman jo toimivassa pilottiryhmässä on mukana jo TRADES -koulutusohjelman suorittaneita työvalmentajia ja työvoimatoimistojen henkilöstöä. Erityinen tarve on lyhyille

¹⁸ Palvelukeskuksia tullaan perustamaan noin 40 vuoteen 2006 mennessä. Vuodelle 2004 rahoitusta on jo myönnetty 15 palvelukeskukselle ja 10 yhteispalvelupisteelle. Näissä yhteensä 25 hankkeessa on mukana 36 työvoimatoimistoa ja 72 kuntaa. Hankkeiden asiakasmääräksi on arvioitu yhteensä 20 000 (Työministeriö, 2003, d).

¹⁹ TRADES - Diploma koulutusohjelma kehitettiin vuosina 1998-2000 Kuntoutussäätiön EU-rahoitteisen tuetun työllistymisen kehittämisohjelman (TRADES -projekti) osana.

tuetun työllistymisen koulutusohjelmille, joiden kautta menetelmän sisältö leviää laajemmalle. Tuetun työllistymisen verkosto (Finse) on tehnyt opetushallitukselle aloitteen työvalmentajan erityisammattitutkinnon kehittämistä. Lukuisten tuotannollista toimintaa harjoittavien vajaakuntoisten työllistävien työllistämisyksiköiden, kuten tuotannollisten työkeskusten ja kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden, toiminta on viime vuosina kehittynyt monipalvelukeskus -konseptin suuntaan. Perinteisten työsuhteisen työllistämisen ja työtoiminnan ohessa harjoitetaan yhä useammin muita kuntouttavia ja / tai työllistymismahdollisuuksia parantavia palveluita, kuten työkokeilut, Kelan työhön valmennus, työharjoittelu / työelämävalmennus, kuntouttava työtoiminta... ja tuettu työllistyminen.

Miksi tuettu työllistyminen ei sitten ole levinnyt kulovalkean lailla? Tähän on olemassa useitakin syitä – selityksistä ei tässä yhteydessä tarvitse puhua -, joista monet ovat toimivien tuetun työllistymisen palveluiden näkökulmasta ”annettuja”. Puuttumatta siihen, olisivatko tuetun työllistymisen yksiköt voineet toimia ”paremmin” tai ”tehokkaammin” käytössä olleilla resursseilla ja vällinneeella toimintaympäristöllä, on kuitenkin todettava seuraavaa... On epäilemättä vaikeaa ”myydä” vajaakuntoisia henkilöitä yrityksiin työsuhteisiksi työntekijöiksi tilanteessa, jossa keskivertotyönantaja ei edelleenkään etukäteen tunne tuetun työllistymisen menetelmää. Tiedotusta ja erityisesti työnantajiin kohdistettua tiedotusta siis tarvitaan, mikä tuli esiin myös ulkopuolisen evaluaattorin suorittamassa Finse -verkoston toiminnan arvioinnissa (Laine, 2003). Avotyötoiminta- tai avosuojatyöpaikkoja aiemmin tarjonneet työnantajat ovat puolestaan tottuneet siihen, että vajaakuntoisten työpanoksesta maksettava korvaus on tyypillisesti hyvin vähäinen ja mahdollinen työsuhte solmitaan vajaakuntoisen ja hänen taustaorganisaationaan toimivan työllistämisyksikön välillä. Harppaus ”ei palkkaa - ei työsuhteesta” -tilanteesta palkkatyösuhteeseen käyvällä palkalla on (myös) työnantajalle iso. Vajaakuntoisille työpaikkoja avoimilta työmarkkinoilta etsivät henkilöt pyrkivätkin yhä enenevässä määrin hankkimaan nimenomaan työsuhteisia työpaikkoja ja tämä tehdään työnantajille heti selväksi. Tuetun työllistymisen menetelmän marginaalisuus on ongelma. Kun toimintaa ei rahoiteta riittävästi, tuetun työllistymisen palvelua ei aloiteta lainkaan tai se ei pääse laajenemaan tehokkaammin toimivaksi, eikä tuetusti työllistyneiden määrä näin lisääntynyt, mikä taas ei edelleenkään rohkaise rahoittamaan toimintaa... Kun tuetun työllistymisen yksikössä on keskimäärin yksi työvalmentaja (joka on usein ainoa työvalmentaja paikkakunnalla) ja käytettävissä oleva rahoitus kattaa vain henkilöstökulut ja niukat toimintamenot, ei tämä voi olla vaikuttamatta saavutettaviin tuloksiin. Myös tuetun työllistymisen palveluiden resursseja kasvatettaessa vällinnevat aluksi kasvavat skaalatuotot! Avoimille työmarkkinoille työllistymiseen tähtäävä toiminta asettaa vaatimuksia myös esimerkiksi kehitysvammahuollon henkilöstön asennemuutokselle. Tuetussa työllistymisessä kun pyritään juuri siihen, mikä ei aiemmin vällinneiden käsitysten mukaan ollut mahdollista. Tuetusti työllistyneille sopivien työpaikkojen tarjonnan vähäisyys voi toki olla ongelma erityisesti kasvukeskusten ulkopuolella.

Onnistuneet esimerkit – yksikin tuetusti työllistynyt – voivat vaikuttaa suuremmin yrityksen / yhteisön suhtautumiseen yllättävän paljon avaten mahdollisuuksia seuraaville. Kunhan tietty tietoisuuden taso tuetun työllistymisen menetelmästä on saavutettu suuren yleisön keskuudessa ja työllistyneiden määrä on kasvanut sen verran, ettei kyse ole enää aivan marginaalisesta toiminnasta, monia hyvin positiivisia elementtejä sisältävän tuetun työllistymisen menetelmän volyymin huomattavallekin kasvulle - mikäli edellytyksistä on samalla huolehdittu - ei ole esteitä..

1.4. Hyödyistä

Vammaisia sekä muuten vajaakuntoisia / heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä (vajaakuntoiset) työllistävät ja / tai heidän työllistymistään edistävät yksiköt tuottavat työllistämispalveluita, kuten työsuhteinen työllistäminen (työllistämistukien avulla, ilman työllistämistukia: entinen suojatyö), työtoiminta, sekä muu kuntouttava ja työllistymismahdollisuuksia edistävä toiminta (työkokeilut, työhön valmennus, työharjoittelu...). Työllistämisyksikön ja sen tietyn palvelun / toiminnon saama julkinen rahoitus (tuki ja / tai työllistämispalvelun osto) on julkinen (kuntien, työhallinnon, Kelan, RAY:n, ESR:n jne.) investointi, jolle odotetaan – ja on niukkojen resurssien maailmassa oikein odottaa - saavan riittävästi vastinetta eri tasoille (yksilö, julkinen sektori jne.) kohdistuvan vaikuttavuuden kautta.

Työllistämisyksikön harjoittamaan tuotannolliseen toimintaan kohdistuva julkinen tuki (suora tuki tai tuotannolliseen toimintaan osallistuviin vajaakuntoisiin työntekijöihin kohdistettu rahoitus) on korvaus vajaakuntoisella työvoimalla operoimisen aiheuttamista ”lisäkustannuksista” verrattuna siihen, että vastaava tuotanto olisi tuotettu ei-vajaakuntoista työvoimaa käyttäen. Lisäkustannuksia aiheutuu mm. vajaakuntoisten alhaisemmasta työn tuottavuudesta, heidän tarvitsemistaan ylimääräisistä tukitoimista mm. työn organisoinnissa, työtehtävien sopeuttamisessa ja työn opettelussa / harjoittelussa, sekä koko työllistymisen ajan relevantista tavoitteesta työllistyä avoimille työmarkkinoille²⁰.

Työllistämisyksikön saamaa julkista rahoitusta (tuki ja / tai työllistämispalveluiden ostot) voidaan tarkastella brutto ja / tai nettomääräisenä. Nettomääräisessä tarkastelussa arviot toiminnasta palautuvien verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen (tai osa niistä) vähennetään bruttomääräisestä rahoituksesta, eli arvioidaan työllistämisyksikön saaman todellisen rahoituksen määrä. Brutto- tai arvioidulla nettomääräisellä rahoituksella työllistämisyksikkö aikaansaa tietyt tuotokset (eli suoritteet, kuten työpäivät ja työkokeilujaksot), joilla saavutetaan tietty vaikuttavuus. Vaikuttavuutta realisoituu yksilö- (työllistynyt henkilö), julkisen sektorin, yritys / yhteisö ja kansantalouden tasoilla (taulukko 1). Esimerkiksi työllistyneiden vajaakuntoisten näkökulmasta (yksilötaso) erityistyöllistämisen vaikuttavuus näkyy mm. nousevien nettotulojen, parantuvan elämisen laadun ja avoimille työmarkkinoille työllistymisten kautta. Julkisen sektorin tasolla vaikuttavuus näkyy mm. työllistyneiden vajaakuntoisten vähentyvän sosiaaliturvan etuuksien, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käytön kautta.

Mikäli julkisen sektorin näkökulmasta arvioitua työllistämisyksiköiden toiminnan vaikuttavuutta tarkastellaan rahamääräisenä (hyödyt), kyse on ns. vaihtoehtokustannuksen – eli julkisten säästöjen – arvioinnista ja niitä kustannuksiin verrattaessa kustannus-hyöty – analyysistä²¹. Vaihtoehtokustannukset voidaan jakaa niiden kohdistumisen perusteella mm. toimeentulon (sosiaaliturva), sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden lisäkäytön vaihtoehtokustannukseen. Julkiset säästöt voivat kohdistua vajaakuntoisten henkilöiden työllistämisyksikön toiminnan piirissä oloaikaan (tietyllä tarkasteluperiodilla) tai olla ns. pidemmän aikavälin hyötyjä kohdistuen aikaan jolloin henkilöt eivät enää ole työllistämisyksikön toiminnan piirissä (tarkasteluperiodilla tai sen jälkeen). Huomioitavia tai ainakin mielessä pidettäviä tekijöitä ovat lisäksi kerrannaisvaikutukset, sekä hyötyjä pienentävät ns. vuototekijätⁱⁱⁱ. Työllistämisyksiköiden toiminnan vaikuttavuuden arviointi on käytännössä vaikeaa ja rahamääräiseksi muutettuna vielä hankalampaa – mutta välttämätöntä. Verrattaessa työllistämisyksikön saamaa brutto- tai nettomääräistä julkista rahoitusta arvioitujen julkisten hyötyjen rahamääräiseen tasoon saadaan arvioita toiminnan puhtaasta

²⁰ Tämä tarkoittaa käytännössä pyrkimystä työllistää parhaat työntekijät muualle...

²¹ Mikäli julkinen rahoitus on huomioitavana nettomääräisenä, on myös hyödyt (ja vuodot) arvioitava nettomääräisenä.

taloudellista kannattavuudesta – mikä ei tietenkään saa olla ainoa näkökulma, eikä valintojen taustainformaatio. (Taulukko 2)

Helsingin kaupungin tuetun työllistymisen palvelun kustannus-hyöty –analyysissä (kpl 2.2.) on huomioitu taulukon 2 kohtien A1-A3 tekijät, joiden arvioituun määrään on verrattu yksiköiden saamaa julkista brutto- ja nettomääräistä julkista rahoitusta. Teoriassa relevanteista tekijöistä tarkastelun ulkopuolelle on jätetty mm. pidemmän aikavälin hyödyt (B ja C), sekä osittain vuodot (E).

Työllistämisyksikön tai sen tietyn palvelun / toimenpiteen (tuotosten) potentiaalisia vaikuttavuustekijöitä eri näkökulmista			
Yksilö (vajaakuntoiset henkilöt)	Julkinen sektori ja sen toimijat (kunta- ja valtiosektori)	Yritys / yhteisö (ei työllistämisyksikkö)	Kansantalous
Vajaakuntoisten työntekijöiden nettotulot nousevat (ml. ansiosidonnaisen sosiaaliturvan kertyminen)	Työllistämisyksikön toiminnan ansiosta realisoitunut, toiminnassa tarkasteluperiodilla mukana oleviin vajaakuntoisiin henkilöihin liittyvä - muiden työllistymismenetelmien - sosiaaliturvan etuuksien - sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden - muiden julkisesti rahoitettujen palveluiden vähentävä käyttötarve	Yritys / yhteisö palkkaa motivoituneita vajaakuntoisia henkilöitä työpanoksen ja korvauksen ollessa oikeassa suhteessa Yritysten / yhteisöjen ”tekemättömät” työt saavat tekijöitä	Jokaisen työhaluisen ja (vähänkin) työkykyisen henkilön osallistuminen tuotantoon kasvattaa kansantalouden kokonaistuotosta ja –tuloja Kerrannaisvaikutukset
Vajaakuntoisten työntekijöiden elämisen laatu ja hallinta parantuvat (näkyä julkisen sektorin tasolla palvelusäästöinä)	Kerrannaisvaikutukset Tarkasteluperiodiin kohdistuvat pidemmän aikavälin vaikutukset – esimerkiksi työllistymiset avoimille työmarkkinoille (pois työllistämisyksikön toiminnan piiristä) ja niihin liittyvät verotulojen lisäykset ja julkiset säästöt		
Avoimille työmarkkinoille työllistymiset			
Siirtymiset vähemmän intensiivisten erityistyöllistämisen keinojen piiriin, koulutukseen jne.			
Vaikuttavuustulokset ovat kokonaan tai tietyltä osin työllistämisyksikön tai sen tietyn palvelun / toimenpiteen ansiota ja niiden taustalla on työllistämisyksikön saama julkinen rahoitus (investointi).			

Taulukko 1: Työllistämisyksiköiden toiminnan potentiaalisia vaikuttavuustekijöitä.

Hyötyjen ajallinen kohdistuminen	Hyötyjen kuvaus	
(A) Aika, jona henkilöt ovat <u>työllistämisyksikössä tarkasteluperiodilla</u>	Julkiset säästöt (vaihtoehtokustannus)	(A1) Muiden työllistymisen menetelmien vähentyvän käytön myötä (työllistymisen vaihtoehtokustannus)
		(A2) Sosiaaliturvan etuuksien vähentyvän käytön myötä (toimeentulon vaihtoehtokustannus)
		(A3) Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden vähentyvän käytön myötä (sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden lisäkäytön vaihtoehtokustannus)
		(A4) Muiden kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden vähentyvän käytön myötä (sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden lisäkäytön vaihtoehtokustannus)
(B) Aika, jonka työllistämisyksikössä tarkasteluperiodilla olleet henkilöt ovat työllistämisyksikön <u>ulkopuolella tarkasteluperiodilla</u>	Julkiset säästöt (vaihtoehtokustannus)	Kohdat (A1-A4)
(C) Aika, jonka työllistämisyksikössä tarkasteluperiodilla olleet henkilöt ovat työllistämisyksikön <u>ulkopuolella tarkasteluperiodin jälkeen</u>	Julkiset säästöt (vaihtoehtokustannus)	Kohdat (A1-A4)
(D) Tarkasteluperiodilla	Kerrannaisvaikutukset	
(E) Tarkasteluperiodilla	Vuodot (ks. loppuviite iii)	
B ja C ovat pidemmän aikavälin hyötyjä.		

Taulukko 2: Työllistämisyksikön ja / tai sen tietyn palvelun vaikuttavuus (-tekijät) rahamääräisenä.

2. HELSINGIN TUETUN TYÖLLISTYMISEN PALVELU

2.1. Toiminta tilastollisesti

Helsingin tuetun työllistymisen palvelu toimi tarkasteluvuonna 2002 kaikkiaan kahdeksassa toimipisteessä: Pasilan toimintakeskus (Pakkamestarinkatu 2), Tyynelän toimintakeskus (Väinämöisenkatu 27), Vallilan työ- ja valmennuskeskus (Kumpulantie 1), Mellunmäen toimintakeskus (Korvatunturintie 2), Aula-työkoti (Engelinaukio 5), Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ (Suursuonlaita 1), Kirvesmiehenkadun toimintakeskus (Kirvesmiehenkatu 2) ja Karviaismäen toimintakeskus (Karviaistie 13). Harjoitettu tuetun työllistymisen toiminta on nimienomaan ns. työvalmentaja –mallia edustavaa (ks. kpl 1.1.). Tuetun työllistymisen toimintamallin käyttö aloitettiin yksiköissä vuonna 1995, eli heti menetelmää maahamme lanseerattaessa. Toimipisteet ovat Aula-työkotia lukuun ottamatta kaikki välittömästi osa Helsingin kaupungin itse tuottamaa palvelutuotantoa. Aula-työkodin toimintaa harjoittaa Aula-työkotien kannatusyhdistys ry., jonka kanssa Helsingin kaupungilla on ostopalvelusopimus.

Helsingin kaupungin tuetun työllistymisen palvelun piirissä (prosessissa) oli kaikkiaan 171 asiakasta (31.12.2002), joista tuetusti työllistyneitä oli 78. Loput 93 olivat tuettuun työllistymiseen tähtäävän prosessin valmisteluvaiheessa – eli erilaisten valmisteluvaiheen toimenpiteiden, joista ylivoimaisesti merkittävin oli avotyötoiminta 85 prosentin osuudella, piirissä. Tuetusti työllistyneistä vain yhden henkilön työnantajalle maksettiin työllistämisen- tai yhdistelmätukea. Kokonaisasiakasmäärään sisältyvät myös suunnitteluvaiheen asiakkaat – asiakkaat, joiden tuettua työllistymistä tai sitä edeltäviä valmisteluvaiheen toimenpiteitä vasta suunnitellaan, mutta jotka eivät vielä ole varsinaisten toimenpiteiden piirissä. Suunnitteluvaihetta ei kuitenkaan tässä ole huomioitu asiakasmäärissä. Toisaalta asiakkaat olivat useimmiten jo jonkin työllistämispalvelun (työtoiminta, avotyötoiminta...) piirissä aloittaessaan tuettuun työllistymiseen tähtäävän prosessin. Tuetun työllistymisen palvelun asiakasmäärä ja tuetusti työllistyneiden määrä ovat jatkuvasti nousseet toiminnan / sen tunnettavuuden ja työnantajasuhteiden kehittyessä ja työvalmentajaresurssien hiljalleen kasvaessa. Esimerkiksi palvelun kokonaisasiakasmäärä nousi 14 prosentilla vuoden 2002 aikana. Tuetun työllistymisen palvelu oli tarkasteluvuonna keskittynyt neljään yksikköön: Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ, Vallilan työ- ja valmennuskeskus sekä Karviaismäen ja Tyynelän toimintakeskukset. Juuri nämä yksiköt valittiin kustannus-hyöty –analyysin kohdeyksiköiksi (kpl 2.2.). (Taulukko 3)

Helsingin tuetun työllistymisen palvelu edustaa huomattavaa osaa maamme tuetun työllistymisen toiminnasta. Ylipaavalniemi (2003, a) mukaan vuoden 2001 lopussa maassamme toimi vähintään 33 tuetun työllistymisen palvelua / projektia, joiden kautta tuetusti työllistyneenä oli arviolta 230 asiakasta (luvut sisältävät Helsingin tuetun työllistymisen palvelun).

Tuetun työllistymisen palvelun asiakkaiden toteutuneiden tuetun työllistymisen ja sen valmisteluvaiheen työpäivien määrä oli yhteensä 35 800 (2002), joista 52 prosenttia (18 600) oli tuetun työllistymisen vaiheen työpäiviä. Käytettävissä olleen kokopäiväisen työvalmentajaresurssin määrä nousi yhdellä työvalmentajalla tarkasteluvuoden aikana ollen vuoden lopussa 10,5. Kokopäiväistä työvalmentajaresurssia kohti työvalmentajilla oli keskimäärin 16,3 asiakasta, joista 7,4 oli tuetusti työllistyneitä. Asiakasmäärä on keskimäärin tasolla, jossa toiminnan volyymin lisäys – toiminnan laatu säilyttäen - edellyttää henkilöstöresurssien lisäystä. Suositusten – tuetun työllistymisen laatustandardi (Puolanne ym., 2000, s. 27) - mukaan työvalmentajalla tulisi olla kerrallaan korkeintaan 10-16 asiakasta tuetun työllistymisen prosessin eri vaiheissa. (Taulukot 4-5)

Helsingin tuetun työllistymisen palvelun asiakkaiden merkittävin pääasiallinen heikon työmarkkina-aseman syy oli kehitysvamma. Kehitysvammaisia oli 81 prosenttia kaikista ja 84

prosenttia tuetusti työllistyneistä asiakkaista (31.12.2002). Muut olivat mielenterveyskuntoutujia tai kategoriaan ”muu sairaus” kuuluvia. Arvioidut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt olivat käytännössä diagnoosin mukaisia²². Tuetun työllistymisen palvelun asiakkaista 44 prosenttia oli alle 36-vuotiaita (31.12.2002). Tuetusti työllistyneistä ko. ikäryhmän osuus oli vieläkin suurempi, 53 prosenttia. Huomattavalla osalla asiakkaista on näin vielä pitkä työura edessään. (Taulukot 6-9)

Työllistämisyksiköiden – kuten tuetun työllistymisen palvelu - toiminnan potentiaalisten kohderyhmien kohdalla on tärkeää muistaa, että kaikkien diagnosoidusta vammasta / sairaudesta kärsivien (toimintakyky heikentynyt) työkyky ei välttämättä ole heikentynyt, eivätkä he näin välttämättä kaikki kuulu työllistymisen näkökulmasta vajaakuntoisten joukkoon. Esimerkiksi moni liikuntavammainen työllistyy avoimille työmarkkinoille ilman erityisiä tukitoimia (ks. liite 2). Sen sijaan muuten vajaakuntoiset (päihdeongelma, sosiaalinen syy) ja muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt kuuluvat automaattisesti potentiaaliseen kohderyhmään. Tässä tutkimuksessa käytetty vajaakuntoisuuden käsite on laajempi kuin työhallinnossa käytetty²³, lähinnä vammaisiin viittaava käsite. Se, milloin päihde-, sosiaalisista yms. ongelmista kärsivä voidaan luokitella vajaakuntoiseksi, ei tietenkään ole yksiselitteistä. (Taulukko 10)

Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tuetusti työllistyneiden asiakkaiden työaika oli keskimäärin 25 tuntia viikossa (tilanne 31.12.2002) vaihteluvälin ollessa 2 - 40 tuntia / viikko. Työllistyneiden bruttopalkka oli keskimäärin 4,53 euroa / tunti (31.12.2002) vaihdellen myöskin suuresti – alhaisin tuntipalkka oli 1,30 euroa ja korkein 9,27. Luvut kuvastavat suuria eroja kohderyhmän työkyvyssä. Tuetusti työllistyneiden työsopimuksista yli □ (69%) oli toistaiseksi voimassa olevia ja työpaikat pääosin yksityisellä sektorilla (87%). Työllistyneiden työkyvyn ja tuen tarpeen suuret erot näkyivät myös työvalmentajan tuen intensiivisyydessä. Keskimäärin työvalmentaja kävi työllistyneen työpaikalla tai oli muuten häneen yhteydessä 3,7 kertaa kuukaudessa (”tukikertojen” määrä keskimäärin, tilanne 31.12.2002). Enimmillään tuen tarpeen raportoitiin olleen 15 kertaa kuukaudessa. Tutkimuksessa ei selvitetty tuentarpeen muutoksia työsuhteiden kestäessä eikä tukikertojen tarkempaa sisältöä (kesto, toimenpiteet, käynti vai muu yhteydenotto jne.). (Taulukko 11)

²² Periaatteessa näin ei tarvitse olla: on tilanteita, joissa diagnosoitu vamma / sairaus ei todellisuudessa ole merkittävin heikon työmarkkina-aseman syy vaan se voi olla esimerkiksi päihdeongelma.

²³ Laki julkisesta työvoimapalvelusta 1295/2002, 7§, 6 momentti: ”vajaakuntoinen on henkilöasiakas, jonka mahdollisuudet saada sopivaa työtä, säilyttää työ tai edetä työssä ovat huomattavasti vähentyneet asianmukaisesti todetun vamman, sairauden tai vajavuuden takia”.

	Asiakkaita 31.12.2002 (henkilöä)					Asiakkaita 1.1.2002 (henkilöä)	Asiakas- määrän muutos ajalla 1-12/2002 (%)
	Yht.	Keski- määrin	Vaihtelu- väli	4 suurinta ²⁴			
				Yht.	Keski- määrin		
Valmisteluvaihe yhteensä (ei työsuhdetta tai työsuhde työllistämisyksikköön)	93 (54%)	11,6	5-25	70	17,5	79	+18
<i>Työtoiminta (työosuusraha)</i>	12	1,5				10	
<i>Avotyötoiminta (työosuusraha)</i>	79	9,9				62	
<i>Avotyö²⁵</i>	0	0				1	
<i>Työharjoittelu / työelämävalmennus</i>	1	0,1				1	
<i>Muut toimenpiteet</i>	1	0,1				5	
Tuetun työllistymisen vaihe (työsuhde tavalliseen työyhteisöön)	78 (46%)	9,8	1-32	73	18,3	71	+10
<i>Ilman työllistämisen-/yhdistelmätukia</i>	77	9,7				69	
<i>Työllistämisen-/yhdistelmätukien avulla</i>	1	0,1				2	
Tuetun työllistymisen prosessi yht. (pl. suunnitteluvaihe)	171 (100%)	21,4	6-57	143	35,8	150	+14

Taulukko 3: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun asiakkaat 1.1.2002-31.12.2002.

	Asiakkaita 31.12.2002	Toteutuneet työkuukaudet 1-12/2002	Toteutuneet työpäivät v. 2002	
				%
Valmisteluvaihe (ei työsuhdetta tai työsuhde työllistämisyksikköön)	93	839	17 161	48
<i>Työtoiminta (työosuusraha)</i>	12	135	2851	8
<i>Avotyötoiminta (työosuusraha)</i>	79	694	14095	39
<i>Avotyö²⁶</i>	0	10	215	1
<i>Työharjoittelu / työelämävalmennus</i>	1	*	*	
<i>Muut toimenpiteet</i>	1	*	*	
Tuetun työllistymisen vaihe ²⁷ (työsuhde tavalliseen työyhteisöön)	78	875	18 621	52
Tuetun työllistymisen prosessi yhteensä (pl. suunnitteluvaihe)	171	1714	35 782	100
*: ei tietoa				

Taulukko 4: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun asiakkaiden toteutuneet työkuukaudet ja -päivät vuonna 2002.

²⁴ Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ, Vallilan työ- ja valmennuskeskus sekä Karviaismäen ja Tyynelän toimintakeskukset.

²⁵ Työssä tavallisessa työyhteisössä, mutta työsuhteessa työllistämisyksikköön.

²⁶ Työssä tavallisessa työyhteisössä, mutta työsuhteessa työllistämisyksikköön.

²⁷ Kaikissa yksiköissä ei kyetty erittelemään työpäiviä ja työkuukausia työllistämisen- ja yhdistelmätuen avulla ja ilman niitä toteutuneisiin.

Työvalmentajaresurssi						
1.1.2002 (henkilöä)	31.12.2002 (henkilöä)	Muutos ajalla 1-12/2002 (%)	Toteutuneet työkuukaudet ²⁸ 1-12/2002 (kk)	Työvalmentajaa kohti asiakkaita keskimäärin 31.12.2002 (henkilöä) ²⁹		
				Valmistelu- vaiheessa	Tuetusti työllistyneitä	Yhteensä
9,5	10,5	+11	138,5	8,9	7,4	16,3

Taulukko 5: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun käytettävissä ollut työvalmentajaresurssi vuonna 2002.

	Arvioitu pääasiallisten heikon työmarkkina-aseman syiden jakauma 31.12.2002 (henkilöä, 1 syy / henkilö)							
	Kehitys- vamma	Mielen- terveys- ongelma	Tuki- elin- vamma	Aisti- vamma	Muu sairaus ³⁰	Päihde ongelma, sos. syy ³¹	Muuten heikko työ- markkina- asema ³²	Yht.
Valmisteluvaiheen asiakkaat	74	16	1	0	2	0	0	93
Tuetusti työllistyneet asiakkaat	65	0	1	0	12	0	0	78
Kaikki asiakkaat (pl. suunnitteluvaihe)	139	16	2	0	14	0	0	171

Taulukko 6: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun asiakkaiden arvioitujen pääasiallisten heikon työmarkkina-aseman syyt 31.12.2002.

²⁸ Työvalmentajan työkuukaudet, osa- tai kokopäiväinen työskentely.

²⁹ Pl. suunnitteluvaihe.

³⁰ MS, epilepsia...

³¹ Päihdeongelman, sosiaalisten syiden vuoksi työllistymisen / työkyvyn näkökulmasta vajaakuntoiseksi luokiteltavia, ”muuten vajaakuntoiset”.

³² Maahanmuuttajia, pitkäaikaistyöttömiä, nuoria työttömiä, ikääntyneitä työnhakijoita, vanhentuneen / puutteellisen / ”väärän” koulutuksen ja / tai vähäisen työkokemuksen omaavia.

	Arvioitu pääasiallisten heikon työmarkkina-aseman syiden jakauma 31.12.2002 (%-osuus, 1 syy / henkilö)							
	Kehitysvamma	Mielen-terveysongelma	Tukielinvamma	Aistivamma	Muu sairaus ³³	Päihdeongelma, sos. syy ³⁴	Muuten heikko työmarkkina-asema ³⁵	Yht.
Valmisteluvaiheen asiakkaat	80	17	1	0	2	0	0	100
Tuetusti työllistyneet asiakkaat	84	0	1	0	15	0	0	100
Kaikki asiakkaat (pl. suunnitteluvaihe, n=171)	81	10	1	0	8	0	0	100

Taulukko 7: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun asiakkaiden arvioitut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt 31.12.2002.

	Ikäjakauma 31.12.2002 (henkilöä)						
	Alle 18 vuotta	18-25 vuotta	26-35 vuotta	36-45 vuotta	46-55 vuotta	Yli 55 vuotta	Yht.
Valmisteluvaiheen asiakkaat	0	13	20	31	21	6	91
Tuetusti työllistyneet asiakkaat	0	17	24	20	17	0	78
Kaikki asiakkaat (pl. suunnitteluvaihe)	0	30	44	51	38	6	169 ³⁶

Taulukko 8: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun asiakkaiden ikäjakauma 31.12.2002.

³³ MS, epilepsia...

³⁴ Päihdeongelman, sosiaalisten syiden vuoksi työllistymisen / työkyvyn näkökulmasta vajaakuntoiseksi luokiteltavia, ”muuten vajaakuntoiset”.

³⁵ Maahanmuuttajia, pitkäaikaistyöttömiä, nuoria työttömiä, ikääntyneitä työnhakijoita, vanhentuneen / puutteellisen / ”väärän” koulutuksen ja / tai vähäisen työkokemuksen omaavia.

³⁶ Kahden valmisteluvaiheessa olleen henkilön kohdalla ikätieto puuttui – selittää eron taulukossa 3 mainittuun 171 henkilön määrään.

	Ikäjakauma 31.12.2002 (%-osuudet)						
	Alle 18 vuotta	18-25 vuotta	26-35 vuotta	36-45 vuotta	46-55 vuotta	Yli 55 vuotta	Yht.
Valmisteluvaiheen asiakkaat	0	14	22	34	23	7	100
Tuetusti työllistyneet asiakkaat	0	22	31	25	22	0	100
Kaikki asiakkaat (pl. suunnitteluvaihe)	0	18	26	30	22	4	100

Taulukko 9: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun asiakkaiden ikäjakauma 31.12.2002.

	Diagnoosi	Vaikutus toimintakykyyn	Vaikutus työkykyyn / työllistymiseen	Ryhmän koostumus
Vammaiset (Vamma / sairaus) (A)	Kyllä	Kyllä	Kyllä...Ei	Kehitysvammaisia, mielenterveyskuntoutujia, tukielin- tai aistivammoista kärsiviä...
Muuten vajaakuntoiset (päihdeongelma, sosiaalinen syy) (B)	Kyllä / Ei	Kyllä...Ei	Kyllä	Päihdeongelmien, sosiaalisten yms. syiden takia (työkyvyn / työllistymismahdollisuuksien) näkökulmasta vajaakuntoiseksi luokiteltavia
Muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevat (heikko / ”väärä” koulutus, huono kielitaito, vähäinen työkokemus...) (C)	Ei	Ei	Kyllä	Maahanmuuttajia, pitkäaikaistyöttömiä, ikääntyneitä työnhakijoita, vanhentuneen / puutteellisen / ”väärän” koulutuksen ja / tai vähäisen työkokemuksen omaavia...
<p>A: vammaiset B: muuten vajaakuntoiset A+B: vajaakuntoiset C: muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevat A+B+C: heikossa työmarkkina-asemassa olevat Vamma / sairaus: vakava, toimintakykyä selkeästi heikentävä pitkäaikainen tai pysyvä vamma / sairaus (diagnoosi). Toimintakyky: ruumiin toiminnot ja terveydentila. Työkyky / mahdollisuus työllistyä: mahdollisuudet työllistyä, selvitä työssä ja säilyttää työ halutussa ammatissa ja työtehtävässä (motivaatiotekijät sivuuttaen).</p>				

Taulukko 10: Toimintakykyyn ja työkykyyn / työllistymiseen liittyvien ongelmien karkea jaottelu.

	Tilanne 31.12.2002 (kaikki 8 ³⁷)	Tilanne 31.12.2002 (4 suurinta ³⁸)
Tuetusti työllistyneitä (hlöä)	78	73
Työllistyneiden työaika (h/vko)		
- Painotettu keskiarvo	25,4	25,8
- Vaihteluväli	2-40	6-40
Työllistyneiden bruttopalkka (euroa/h)		
- Painotettu keskiarvo	4,53	4,63
- Vaihteluväli	1,30-9,27	1,61-9,27
Työsopimuksista (%-osuus)		
- Määräaikaisia	31	30
- Toistaiseksi voimassa olevia	69	70
Työpaikoista (%-osuus)		
- Julkisella sektorilla	13	14
- Yksityisellä sektorilla	87	86
Työvalmentajan tuen intensiivisyys (krt./kk)		
- Painotettu keskiarvo	3,7	3,8
- Vaihteluväli	0,5-15	0,5-15

Taulukko 11: Tietoja Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tuetusti työllistyneistä asiakkaista.

2.2. Kustannus-hyöty –analyysi

2.2.1. Analyysin toteutus

Helsingin tuetun työllistymisen palvelun kustannus-hyöty –analyysin kohteena oli neljä suurinta tuetun työllistymisen toimipistettä: Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ, Vallilan työ- ja valmennuskeskus sekä Karviaismäen ja Tyynelän toimintakeskukset. Tarkasteluperiodi oli vuosi 2002. Toimipisteitä tarkasteltiin vain kokonaisuutena. Tarkastelutaso oli julkinen sektori kokonaisuutena ja jaettuna kunta- ja valtiosektoriin. Kuntasektori tarkoittaa tässä yhteydessä Helsingin kaupunkia. Valtiosektoriin sisältyy mm. Kela, työhallinto, Raha-automaattiyhdistys, Euroopan sosiaalirahasto ja sosiaalivakuutusrahastot. Julkisen sektorin taso tarkoittaa julkista sektoria laajimmillaan ymmärrettynä.

Kustannus-hyöty –analyysin perustulosten laskennassa huomioitiin seuraavat tekijät: tarkasteltujen neljän tuetun työllistymisen yksikön toiminnan julkinen kustannus brutto- ja nettomääräisenä, sekä arviot toiminnan ansiosta saavutettujen julkisten säästöjen määrästä toimipisteiden vajaakuntoisten asiakkaiden kohdalla tarkasteluperiodilla 1.1.-31.12.2002 (taulukossa 2 kohdat A1-A3). Julkisten säästöjen määrää arvioitiin muiden työllistymisen

³⁷ Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ, Vallilan työ- ja valmennuskeskus, Aula-työkoti, sekä toimintakeskukset: Pasila, Tyynelä, Mellunmäki, Kirvesmiehenkatu ja Karviaismäki

³⁸ Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ, Vallilan työ- ja valmennuskeskus sekä Tyynelän ja Karviaismäen toimintakeskukset (kustannus-hyöty –analyysin kohdeyksiköt).

vaihtoehtojen, sosiaaliturvan etuuskien, sekä (tärkeimmiksi arvioitujen) sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kohdalla – eli arvioitiin työllistymisen, toimeentulon sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden lisäkäytön vaihtoehtoiskustannusta. Kokonaan tarkastelun ulkopuolelle jätettiin ns. pidemmän aikavälin hyödyt, sekä vuodot. Myöskään kerrannaisvaikutuksia ei huomioitu, kuten ei myöskään mahdollisia julkisia säästöjä muiden kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kohdalla. Tarkastelun ulkopuolelle jättämisen taustalla olivat niiden arvioinnin hankaluus, (pidemmän aikavälin hyötyjen kohdalla) aineiston puuttuminen ja oletettavasti marginaalinen merkitys (esimerkiksi kerrannaisvaikutusten kohdalla). Kustannus-hyöty –analyysit perustuvat yksiköistä saatuihin tietoihin ja arvioihin muun muassa rahoituksesta, henkilömääristä, vajaakuntoisuuden syistä, sekä työllistettyjen palkan ja työosuusrahan määristä.

Tuetun työllistymisen palvelun toimihenkilöille kohdistuneista vastuista tämän tutkimuksen toteuttamisessa ehdottomasti tärkein ja suuritöisin oli toiminnan piirissä tarkasteluperiodilla olleiden vajaakuntoisten työntekijöiden / asiakkaiden vaihtoehtoisten elämäntilanteiden arvioinnit. Mikä heidän elämäntilanteensa olisi ollut mikäli he eivät olisi olleet tuetun työllistymisen palvelun piirissä? Arviointi suoritettiin lähes kaikkien ko. neljän toimipisteen vajaakuntoisten asiakkaiden kohdalla. Kaikkien kohdalla käytettiin samaa työllistymisen, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon lisäkäytön vaihtoehtojen joukkoa. Vaihtoehtojen joukko näkyy tulosten yhteydessä (taulukot 15-17).

Vaihtoehtoiskustannuslaskennassa sovellettavia oletuksia ja periaatteita:

- Vaihtoehtoiskustannusten tarkastelu rajoitetaan ainoastaan työllistämisyksikön vajaakuntoisiin työntekijöihin. Käytännössä vaihtoehtoiskustannuksia (sosiaaliturvan etuudet) voi liittyä myös työllistämisyksikön ei-vajaakuntoisiin työntekijöihin.
- Vaihtoehtoiskustannukset pyritään mieluiten aliarvioimaan (todennäköisyydet, palvelukäytön kestot ja käynti- / palveluiden käyttökerrat, vaihtoehtojen yksikkökustannukset jne.).
- Vaihtoehtoinen elämäntilanne voidaan arvioida hyvin yksilöllisesti, sillä tietyn vaihtoehdon toteutumista ei tarvitse olettaa 100%:n varmuudella. Esimerkki: työkeskuksessa tarkasteluvuoden työskennellyt mielenterveyskuntoutuja olisi vaihtoehdotilanteessa työllistynyt 20% todennäköisyydellä työhallinnon työllistämistukien avulla ja 80% todennäköisyydellä työllistymistä ei olisi tapahtunut. Lisäksi hän olisi voinut käyttää tietyillä todennäköisyyksillä tietyn määrän mielenterveyspuolen palveluita.
- Elämäntilanteiden todennäköisyyksien arvioinnissa huomioidaan mm. seuraavat seikat:
 - Henkilön työkyky ja alueellinen tilanne: yleinen työllisyystilanne, onko työssäkäyntietäisyydellä ylipäänsä tiettyä toimenpidettä tai palvelua, mahdolliset muiden työllistämispalveluiden kohderyhmärajoitukset
 - Yksikön kuormitustilanne: oliko esimerkiksi tietty työllistämisyksikkö niin ylikuormitettu, ettei vajaakuntoinen olisi päässyt sinne, vaikka potentiaalinsa suhteen tämä olisi ollut mahdollista
 - Jos henkilö on ollut pitkään työllistämisyksikön toiminnan piirissä, on ajateltava yksikön merkitystä hänelle: onko kyse lähinnä toimeentulon järjestämisestä vai onko toiminnalle myös kuntoutuksellista vaikutusta
 - Jos henkilö on ollut vasta lyhyehkön ajan työllistämisyksikön toiminnan piirissä ja hänen elämäntilanteensa oli pitkään muuttumaton ennen yksikköön tuloa, on loogista olettaa, että vaihtoehdotilanteessa henkilön elämäntilanne olisi jatkunut muuttumattomana.

- Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kohdalla on mahdollista, että joku muu työllistymismenetelmä olisi ollut vajaakuntoiselle kuntouttavampi vaihtoehto, jolloin palveluiden käyttö olisi voinut olla vähäisempää vaihtoehtotilanteessa. Tämän vaihtoehdon huomioiminen on erittäin vaikeaa, joten tutkimuksessa keskitytään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden mahdollisen **lisätarpeen** olemassaoloon vaihtoehtotilanteessa (lähinnä tilanteessa, jossa työllistymistä ei olisi tapahtunut).
- Mikäli henkilön arvioidaan tarvitsevan vaihtoehtotilanteessa tiettyä palvelua tai olevan tietyn työllistymisen vaihtoehdon piirissä, vaihtoehdon oletetaan myös toteutuvan.

Osa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusäästöistä on kiistattomia (ostopalvelut). Esimerkiksi psykiatrisen erikoissairaanhoidon kohdalla vähentyneet (ei – toteutuneet) hoitopäivät ovat suoraan vastaava säästö. Kunnan itse järjestämien palveluiden kohdalla kustannukset eivät vaihtoehtotilanteessa olisi välttämättä nousseet lainkaan tai korkeintaan palvelunkäyttökertaan liittyvien muuttuvien kulujen verran, vaikka kapasiteetti olisikin täysin käytössä. Muuttumattomilla resursseilla (kiinteät kulut) olisi voitu tuottaa enemmän käyntikertoja laskemalla käyntikertojen pituutta. Toinen tapa olisi puuttua palvelun käyttökertojen tiheyteen tai rajoittaa asiakasmäärää. Mahdollinen – joskin harvinainen - on myös tilanne, jossa kunnallisen palvelun vallitseva kapasiteetti on vajaakäytössä, jolloin palvelukäytön lisäys vaikuttaisi vain muuttuvien kulujen lisäyksen verran. Kunnan itse järjestämien palveluiden kohdalla ”laskennallinen” kokonaiskustannusten lisäys palvelukäytön lisääntyessä on ainoa järkevä tapa tarkastella asiaa. Ja jos palvelun kapasiteetti on täyskäytössä, kustannukset olisivat nousseet palvelutarpeen (ja palveluiden tarjonnan) lisääntyessä olettaen toiminnan laadun, tuottavuuden, sekä muiden kyseistä palvelua käyttävien määrän vakioksi.

2.2.2. Julkinen brutto- ja nettokustannus

Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimipisteen kustannus kaupungille oli kaikkiaan reilut 437 000 euroa vuonna 2002. Tähän sisältyy työvalmentajien palkkakustannukset sosiaalivakuutusmaksuineen sekä heidän toimintamenoja, sisäiset vyörytyserät (kuten vuokrat) ja tuetun työllistymisen valmisteluvaiheen asiakkaille maksetut työosuusrahat. Yksiköiden toimintaan ei kohdistunut lainkaan valtiosektorin rahoitusta. Tuetun työllistymisen prosessin bruttokustannusta laskettaessa on huomioitava vielä työllistyneiden työsuhteisiin kohdistuneet työllistämistä- tai yhdistelmätauet, joiden määräksi arvioitiin 12 000 euroa (2002). Näin ollen tuetun työllistymisen *prosessin* julkinen bruttokustannus oli reilut 449 000 euroa, josta 97 prosenttia kohdistui Helsingin kaupungille. (Taulukko 12)

Tuetun työllistymisen prosessin julkinen kustannus oli yhteensä 14,4 euroa / vajaakuntoisen tuetun työllistymisen tai sen valmisteluvaiheen työpäivä (2002), josta 14,0 euroa kohdistui Helsingin kaupungille. Ylipaavalniemi (2003, a) mukaan kaikkien tuetun työllistymisen yksiköiden / palveluiden julkinen rahoitus (kustannus) asiakkaan toteutunutta tuetun työllistymisen ja valmisteluvaiheen työpäivää kohti oli vuonna 2001 keskimäärin arviolta 16,1-17,7 euroa³⁹. Helsingin tuetun työllistymisen palvelun ”yksikkökustannus” on näin ollen kohtuullinen eikä sitä juuri ole mahdollisuuksia laskea toiminnan laatua (työvalmentajien ja asiakkaiden määrien suhde) heikentämättä. Yksikkökustannusvertailuissa on tietysti syytä muistaa mm. kohderyhmän vaikeus ja toiminnan sisältö - yksikkökustannus voi ja saa perustellusti olla hyvinkin erilainen! Helsingin tuetun työllistymisen palvelun kohdalla asiakkaista 81 on kehitysvammaisia, jotka pääsääntöisesti tarvitsevat työvalmentajan

³⁹ Sisältää ainoastaan tuetun työllistymisen palvelun kustannuksen, ei esimerkiksi tuetusti työllistyneiden työnantajille maksettuja työllistämistä- ja yhdistelmätauita.

tukea jatkuvasti myös työssä pysyäkseen. Kehitysvammaisilla työkyky voi parantua korkeintaan tietyille tasolle. ”Läpivirtaus” on siis vähäistä ja työvalmentajan tuen tarpeen päätyminen epätodennäköistä – toisin kuin tietyille muihin kohderyhmiin keskittyvillä tuetun työllistymisen palveluilla. (Taulukko 13)

Neljän tarkastellun tuetun työllistymisen toimipisteen toiminnan julkisesta kustannuksesta peräti 75 prosenttia palautui julkiselle sektorille veroina ja sosiaalivakuutusmaksuina⁴⁰. Tuetun työllistymisen prosessin bruttokustannuksesta (449 000 euroa, 2002) palautui kaikkiaan vajaat 335 000 euroa, jolloin nettokustannukseksi jäi ainoastaan vajaat 115 000 euroa. Nettokustannus on nimenomaan se todellinen julkinen kustannus, jolle on saatava riittävästi katetta mm. julkisina säästöinä – ja muina hyötyinä (ks. taulukko 1). Toiminnan kustannusvastuun kantavan Helsingin kaupungin näkökulmasta nettokustannukseksi jää reilut 350 000 euroa (2002), eli 80 prosenttia bruttokustannuksesta. Tällöin palautuvana eränä on huomioitu ainoastaan arvioitu palautuvan kunnallisveron määrä. Kappaleessa 2.2.4. brutto- ja nettokustannusta verrataan toiminnalla saavutettuihin julkisiin säästöihin. (Taulukko 13)

Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismäen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Julkinen kustannus 1.1.2002-31.12.2002 (euroa)		
	Kunta- sektori (Helsinki)	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Tuetun työllistymisen palvelun julkinen kustannus (työvalmentajien henkilöstö- ja toimintakulut, vyörytyseriä, valmisteluvaiheen avotyö- ja työtoiminnan kustannukset ja niihin liittyneet työosuusrahat)	437 423	-	437 423
(b) Tuetusti työllistyneiden työsuhteisiin liittyvät työllistämis- ja yhdistelmätuet	-	12 042	12 042
(a+b) Toiminnan julkinen bruttokustannus	437 423	12 042	449 465
	%	97	3
			100

Taulukko 12: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön tuetun työllistymisen ja sen valmisteluvaiheen toteutunut julkinen kustannus vuonna 2002.

⁴⁰ Palautuvina erinä on huomioitu kunnallisvero, valtion tulovero sekä työntekijöiden ja työnantajien sosiaalivakuutusmaksut. Arviossa on huomioitu yksiköiden kaikki työntekijät – siis myös työvalmentajien työsuhteisiin liittyvät palautuvat erät.

Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismäen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Kustannus 1.1.-31.12.2002 (euroa)	
	Yhteensä (taul. 12)	Asiakkaan työ- / työ- toiminta- yms. päivää kohti ⁴¹
(a) Tuetun työllistymisen prosessin kustannus kunnille (Helsinki)	437 423	14,0
(b) Tuetun työllistymisen prosessin kustannus valtiosektorin toimijoille	12 042	0,4
(a+b) Tuetun työllistymisen prosessin bruttokustannus julkiselle sektorille	449 465	14,4

Taulukko 13: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön tuetun työllistymisen prosessin julkinen bruttomääräinen yksikkökustannus vuonna 2002.

Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismäen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Tarkasteluperiodilla 1.1.2002-31.12.2002 (euroa)		
	Kuntasektori (Helsinki)	Valtiosektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Toiminnan bruttokustannus (taulukosta 12)	437 423	12 042	449 465
(b) Arviot palautuvien erien määrästä ⁴²	86 700	248 200	334 900
(a-b) Toiminnan nettokustannus	350 723	-236 158	114 565
	%	306	-206
Nettokustannuksen osuus bruttokustannuksesta (%)	80	-1 961	25

Taulukko 14: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön tuetun toiminnan ja tuetun työllistymisen prosessin julkinen nettokustannus vuonna 2002.

2.2.3. Asiakkaiden vaihtoehtoinen elämäntilanne

Helsingin tuetun työllistymisen palvelun kustannus-hyöty –analyysin tärkein osa-alue oli tuetusti työllistyneiden ja sen valmisteluvaiheessa olleiden vajaakuntoisten asiakkaiden (palvelun käyttäjien) vaihtoehtoisten elämäntilanteiden arviointi. Arvioinnin suorittivat työvalmentajat tarvittaessa muita tahoja konsultoiden. Arviointi suoritettiin henkilö henkilöltä potentiaalisiksi säästölähteiksi etukäteen määriteltyjen työllistymisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon lisäkäytön vaihtoehtojen kohdalla. Henkilöarviointi suoritettiin yhteensä 134 vuoden 2002 aikana tuetun työllistymisen valmisteluvaiheessa olleen tai varsinaisesti tuetusti työllistyneen henkilön kohdalla (työkuukausia toteutui yhteensä reilut 1 330). Kaikkiaan em.

⁴¹ Ko. neljässä yksikössä toteutui yht. 31 198 valmistelu- ja tuetun työllistymisen vaiheen työpäivää vuonna 2002.

⁴² Palautuvat kunnallisverot, tuloverot sekä työntekijöiden ja työnantajien maksamat sosiaalivakuutusmaksut liittyen tuetun työllistymisen yksiköiden henkilöstöön (työvalmentajat) ja asiakkaisiin (tuetusti työllistyneet ja valmisteluvaiheessa olevat asiakkaat).

työkuukausia toteutui 1 454, joten otos edusti yli 90 prosenttia tarkasteltujen yksiköiden toiminnasta.

Vaihtoehtoisen elämäntilanteen arvioinnin perusteella 49 prosenttia tarkasteltujen neljän toimipisteen piirissä toteutuneista tuetun työllistymisen ja sen valmisteluvaiheen työkuukausista olisi vaihtoehtotilanteessa (ei tuetun työllistymisen palvelua) toteutunut kehitysvammaisten työtoimintana (kehitysvammaisten työtoimintayksikössä). Lähes yhtä suuren osuuden (45%) arvioitiin olevan vaihtoehdolla ”työllistymistä ei olisi tapahtunut”. Tuetun työllistymisen nähdään paljolti olevan vaihtoehto perinteiselle työtoiminnalle tai avotyötoiminnalle. Useinhan kyse olisikin vallitsevan vaihtoehdon jatkumisesta mikäli uutta menetelmää – tuettua työllistymistä – ei olisikaan tullut käyttöön. Kaikkiaan 95:n (71%) arvioituista 134 vajaakuntoisesta kohdalla kehitysvammaisten työtoiminta –vaihtoehdon todennäköisyys ylitti nollan – eli vaihtoehdon nähtiin olevan ainakin hieman mahdollinen. ”Työllistymistä ei olisi tapahtunut” –vaihtoehdon kohdalla vastaavat luvut olivat 99 henkilöä ja 74%. (Taulukko 15)

Sosiaali- ja terveydenhuollon ajallisesti määriteltävien palveluiden (esimerkiksi sairaalapalvelut) lisäkäyttö vaihtoehtotilanteessa arvioitiin hyvin vähäiseksi. Käynti- / palvelunkäyttökertoina määriteltävien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kohdalla arvioitu lisäkäyttö vaihtoehtotilanteessa olisi ollut tarkasteltujen neljän toimipisteen kohdalla esimerkiksi seuraavaa: 149 kotipalvelun käyttökertaa sekä 252 käyntiä sosiaalityöntekijän luona ja 53 mielenterveystoimistokäyntiä. Yhteensä 70 prosentilla arvioituista henkilöistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käyttö olisi arvioiden mukaan ollut – suuremmalla tai pienemmällä todennäköisyydellä – suurempaa. Yksittäisistä palveluista suurin tarve olisi ollut sosiaalityöntekijäkäynneille, joiden kohdalla tarvetta nähtiin mahdollisesti olevan 28 prosentilla arvioituista henkilöistä. Oleellista on, että lisäkäyttö nähtiin mahdollisena, ei yleensä varmuudella toteutuvana. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden lisäkäyttö vaihtoehtotilanteessa nähtiin suhteellisen vähäisenä. Tämän taustalla on kehitysvammaisten työtoiminnan (-yksikön) ja sitä kautta saatavissa olevan tuen suuri merkitys vaihtoehtoisena elämäntilanteena sekä se, että pääasiallisena kohderyhmänä olevien kehitysvammaisten palvelutarve on määritelty ja kunnossa jo lähtökohtaisesti. (Taulukot 16-18)

Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismäen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Arvioitu toden- näköisyys (%)	Hlöiden, joiden arvioitu todennäköisyys > 0 osuus kaikista arvioituista henkilöistä (%)	Arvioitu toden- näköisyys > 0 (hlöä)
Avoimet työmarkkinat ilman tukitoimia Työllistymistä ei olisi tapahtunut	3 45	7 74	9 99
Erityistyöllistämisen toimenpiteet (julkisen työllistämisesurssin sisältäviä) Kehitysvammaisten työtoiminta (-yksikkö) Työhallinnon yhdistelmätuki	49 3	71 6	95 8
Yhteensä	100	158	211
Henkilöarviointi suoritettiin 134 henkilön kohdalla (1 334 toteutunutta työ-, työtoiminta- yms. kuukautta v. 2002). Keskimmäisen sarakkeen summa ylittää 100 prosenttia, sillä arvioitujen henkilöiden vaihtoehtoinen elämäntilanne työllistymisen näkökulmasta voi koostua useista työllistymisen vaihtoehdoista.			

Taulukko 15: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön tuetun työllistymisen ja sen valmisteluvaiheen asiakkaiden arvioitu vaihtoehtoinen elämäntilanne työllistymisen suhteen tarkasteluperiodilla 1.1.2002-31.12.2002.

Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismäen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Lisäkäytön arvioitu toden- näköisyys (%)	Taustaa
Sairaalapalvelu (ei määritelty tarkemmin) Ei palveluiden lisäkäyttöä...	1 99	Henkilöarviointi suoritettiin 134 henkilön kohdalla. Keskimmäin tuetun työllistymisen ja sen valmisteluvaiheissa oli tarkasteluperiodilla 121 henkilöä.
Yhteensä	100	

Taulukko 16: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön tuetun työllistymisen ja sen valmisteluvaiheen asiakkaiden *ajallisesti* määriteltävien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden *lisäkäyttö* vaihtoehtotilanteessa (ei palvelua) tarkasteluperiodilla 1.1.2002-31.12.2002.

Pohjoisen sosiaali-keskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismäen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Käynti- / palvelun käyttökertaa	Taustaa
Mielenterveystoiminto Sosiaalityöntekijä Kotipalvelu Vammaisneuvola A-klinikka	53 252 149 48 7	Henkilöarviointi suoritettiin 134 henkilön kohdalla. Keskimäärin tuetun työllistymisen ja sen valmistelu-vaiheissa oli tarkasteluperiodilla 121 henkilöä.

Taulukko 17: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön tuetun työllistymisen ja sen valmisteluvaiheen asiakkaiden *käynti- / palvelun käyttökertoina* määriteltävien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden *lisäkäyttö* vaihtoehtotilanteessa (ei palvelua) tarkasteluperiodilla 1.1.2002-31.12.2002.

Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismäen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Arvioitu toden- näköisyys > 0 (hlöä)	Hlöiden, joiden arvioitu todennäköisyys > 0 osuus kaikista arvioituista henkilöistä (%)
Ajallisesti määriteltävät palvelut <i>Sairaalapalvelu</i> (ei määritelty tarkemmin)	8 8	6 6
Käynti- / palvelunkäyttökertoina määriteltävät palvelut <i>Mielenterveystoiminto</i> <i>Sosiaalityöntekijä</i> <i>Kotipalvelu</i> <i>Vammaisneuvola</i> <i>A-klinikka</i>	85 13 37 15 19 1	64 10 28 11 14 1
Yhteensä	93	70
<p>Henkilöarviointi suoritettiin 134 henkilön kohdalla. ”Arvioitu todennäköisyys > 0 (hlöä)” –sarakkeen summat kuvaavat arvioitujen tietty henkilö – tietyn palvelun arvioitu lisäkäyttö –tilanteiden määrää: tietyn henkilön kohdalla lisäkäyttöä on (tässä) voitu arvioida 5 palvelun kohdalla. ”Hlöiden, joiden arvioitu todennäköisyys > 0 osuus kaikista arvioituista henkilöistä (%)” –sarakkeen summa voisi olla > 100 prosenttia, sillä kunkin arvioitun henkilön vaihtoehtoinen elämäntilanne sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden lisäkäytön suhteen voi sisältää useiden eri palveluiden mahdollisena nähtyjä lisäkäyttöä.</p>		

Taulukko 18: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön tuetun työllistymisen ja sen valmisteluvaiheen asiakkaiden *ajallisesti* määriteltävien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden *lisäkäyttö* vaihtoehtotilanteessa (ei palvelua) tarkasteluperiodilla 1.1.2002-31.12.2002.

2.2.4. Tulokset

Helsingin kaupungin tuetun työllistymisen palvelun kustannus-hyöty –analyysissä tarkasteltujen neljän toimipisteen toiminnan julkinen bruttokustannus oli 449 000 euroa (v. 2002), josta 437 000 euroa kohdistui Helsingin kaupungille mm. henkilöstö- ja toimintakuluina (kpl 2.2.2., taulukko 12). Kappaleessa 2.2.3. käsiteltyihin henkilöarviointien tuloksiin perustuen ja liitteessä 3, sekä muualla tässä raportissa mainitut oletukset huomioiden ko. toimipisteiden toiminnan ansiosta realisoituneiden julkisten säästöjen määräksi voidaan arvioida bruttomääräisenä (bruttomääräinen analyysi) n. 0,6 miljoonaa euroa (v. 2002)⁴³, josta 0,44 miljoonaa (73%) kohdistui kuntasektorille, eli tässä tapauksessa Helsingin kaupungille. Näin ollen hyötyjen (säästöt) ja kustannusten erotus oli positiivinen – eli hyödyt ylittävät kustannukset sekä Helsingin kaupungin kohdalla (3 000 eurolla), että koko julkisen sektorin tasolla (152 000 eurolla). Mainitut *bruttomääräiset perustulokset* tarkoittavat suhteellisessa tarkastelussa – hyöty-kustannus –suhteena – sitä, että Helsingin kaupungin näkökulmasta tilanne on ± 0 : toimintaan käytetty rahoitus saadaan takaisin säästöinä muualla (hyöty-kustannus –suhde = 1,01). Koko julkisen sektorin näkökulmasta tilanne on parempi: hyöty-kustannus –suhteeksi saadaan 1,34, eli säästöt ylittävät kustannukset 34 prosentilla tai toisin ilmaisten: panostettua euroa kohti saavutettiin 1,34 euron säästöt. (Taulukko 19, Kuvio 1)

Kun tarkasteluun otetaan myös palautuvat verot ja sosiaalivakuutusmaksut sekä toteutuneessa tilanteessa (tuettu työllistymisen palvelu olemassa) ja vaihtoehtotilanteessa (ei tuettu työllistymisen palvelua) tulokset paranevat edelleen. Palautuvat erät huomioiva nettomääräinen analyysi on tietysti teoreettisesti oikea tapa suorittaa analyysi, mutta myös paljon vaikeampi toteuttaa ja sisältää vaikeampia oletuksia. Nettomääräisessä analyysissä julkisten (nettomääräisten) säästöjen julkisten nettokustannusten erotus oli 301 000 euroa julkisen sektorin ja 39 000 euroa Helsingin kaupungin näkökulmasta vuonna 2002 (*nettomääräinen perustulos*). Hyöty-kustannus –suhteeksi muodostuu näin 3,62 (julkinen sektori) ja 1,11 (Helsinki). Esimerkiksi Helsingin kaupungin näkökulmasta tulos tarkoittaa säästöjen ylittävän kustannukset 11 prosentilla tai toisin ilmaisten panostettua euroa kohti saavutettiin 1,11 euron säästöt. (Taulukko 20, Kuvio 1)

Tulokset tarkoittavat julkisen sektorin toimijoiden – Helsingin kaupungin, ”valtiosektorin” ja em. yhdessä (koko julkinen sektori) hyötyneen Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen toimipisteiden olemassaolosta jo yksinomaan taloudellisesti tarkastellen – eli vaihtoehtotilanne olisi tullut arviolta kalliimmaksi. Ja vaikka kustannus-hyöty –analyysin tulos olisikin ollut negatiivinen (säästöt eivät kata kustannuksia) se ei tietenkään automaattisesti tarkoittaisi sitä, ettei palvelua kannattaisi ylläpitää... Työllistämisyksiköt kun tuottavat toiminnallaan paljon muitakin hyötyjä, jotka on arvoitettava jotenkin... (ks. taulukko 1)

Eri toimipisteiden tuloksia ei eritellä. Tämä siksi, että yksiköiden helposti perusteeton vertailu jää tekemättä. Jos tietyn yksikön tulos olisi muita parempi, tämä ei automaattisesti tarkoittaisi yksikön toiminnan todella olevan muita parempaa tai tehokkaampaa. Tuloksen muodostumiseen kun vaikuttavat monet tekijät ja arviot, joihin vaikuttavat myös yksikön henkilöstön subjektiiviset mielipiteet ja näkemykset. Muita eroja selittäviä tekijöitä ovat mm. erot kohderyhmän (asiakkaiden) työpotentiaalissa, tarjotun palvelun laadussa (joka kylläkin heijastuu työllistymistuloksissa). Suoritettu kustannus-hyöty –analyysi on mahdollisimman kattava ja perusteellinen arvio – ei siis absoluuttinen totuus - toiminnan rahamääräisistä hyödyistä ja niiden suhteesta toteutuneisiin kustannuksiin tietyllä aikaperiodilla. Tarkastelun luotettavuutta lisää neljän toimipisteen tarkastelu kerralla, mikä tarkoittaa suurta henkilöarviointien määrää (134 henkilöä) ja arviointityöhön osallistuneiden työvalmentajien määrää (ko. yksiköiden työvalmentajaresurssi oli 31.12.2002 kokopäiväiseksi muutettuna kaikkiaan 10,5 työntekijää).

⁴³ Säästöistä 63% oli työllistymisen vaihtoehtoiskustannusta, johon tässä on sisällytetty ”kehitysvammaisten työtoiminta” –vaihtoehto, joka periaatteessa tietysti kuuluisi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

Helsingin tuetun työllistymisen palvelu edustaa huomattavaa osaa maamme tuetun työllistymisen toiminnasta (valtaosa muista tuetun työllistymisen yksiköistä on volyyymiltään hyvin pieniä ja / tai vasta toimintansa aloittaneita) ja sen kohderyhmänä ovat nimenomaan kehitysvammaiset, kuten useimmissa toimivissa tuetun työllistymisen palveluissa. Näistä syistä juuri Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkastelu kustannus-hyöty –analyysin keinoin tuottaa arvokasta tietoa myös siitä minkälaisia tuloksia tuetun työllistymisen menetelmällä on saavutettavissa sen vakiintuneessa vaiheessa mikäli siihen on panostettu ”enemmän”⁴⁴.

Kuten kappaleessa 2.2.1. kävi ilmi, analyysissä ei huomioitu lainkaan ns. pidemmän aikavälin hyötyjä, eikä kerrannaisvaikutuksia. Näistä erityisesti pidemmän aikavälin hyötyjen merkitys voi periaatteessa olla huomattava ja näin kustannus-hyöty –analyysin tuloksia parantava. Lähinnä kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa työskentelevien Helsingin tuetun työllistymisen palvelun kohdalla pidemmän aikavälin hyötyjen määrä on kuitenkin vähäisempi johtuen välittömästi kohderyhmästä. Kehitysvammaisten asiakkaiden kohdalla tarvittavan työvalmentajan tuen määrä tyypillisesti kyllä vähenee työllistymisen kestäessä mutta useimmiten ei pääty kokonaan...

Läpivirtauksen vähäisyys tarkoittaa toisaalta sitä, että analyysissä tarkastellut hyötytekijät kattavat suuremman osuuden todellisista hyödyistä. Lisäksi monien tulokseen vaikuttavien tekijöiden – kuten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden lisäkäyttö -arviot ja käytetyt yksikkökustannusoletukset – kohdalla on pyritty mieluiten aliarvioimaan hyötyjen tasoa. Analyyseissä on huomioitu vain etukäteen tärkeimmiksi arvioidut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusäästöjen lähteet (yhteensä 5), kun niitä todellisuudessa voi toki olla enemmän. Mahdollisia säästöjä muissa kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ole huomioitu lainkaan. Molempien rajausten taustalla on henkilöarviointien liiallisen monimutkaisuuden välttäminen ja arvio siitä, että suurimman merkityksen omaavien palveluiden huomioiminen on riittävää. Näin voidaan todeta, että ”todellisuudessa” julkiset hyödyt lienevät varmuudella esitettyjä perustuloksia (taulukot 19-20) suurempia ja - koska kaikki kustannukset – vuotoja lukuun ottamatta on huomioitu - analyysin tulokset ovat näin (vielä) parempia.

Vuotojen merkityksen arvioiminen on vaikeaa, eikä niitä näin sisällytetty perustuloksen laskentaan (taulukot 19-20). Tuetun työllistymisen palveluiden kautta avoimille työmarkkinoille työllistyvien asiakkaiden kohdalla relevantteja vuoto –tekijöitä ovat ns. turha panostus (Dead weight-) ja korvaamis- (substitution-) –vuodot. Dead weight –vuodolla tarkoitetaan tilannetta, jossa työllistämisyksikön ja toimenpiteen (tuen) piirissä ollut asiakas olisi työllistynyt avoimille työmarkkinoille myös ilman tukitoimia, jolloin hänen työllistämisekseen käytetyt julkiset resurssit ovat olleet rahan haaskausta, ”turhaa panostusta”. Substitution –vuodolla puolestaan tarkoitetaan tilannetta, jossa työllistämisyksikön ja toimenpiteen (tuen) piirissä ollut asiakas syrjäyttää ei-tuetun henkilön työnhakutilanteessa tai yrityksen sisäisillä työmarkkinoilla. Helsingin tuetun työllistymisen palvelun asiakkaiden kohdalla turha panostus –vuoto on lähes merkityksetön. Valtaosin kehitysvammaiset asiakkaat tarvitsevat ”välttämättä” avoimille työmarkkinoille työllistyäkseen intensiivisiä tukitoimia. Henkilöarviointien perusteella ”avoimet työmarkkinat ilman tukitoimia” -vaihtoehdon todennäköisyydeksi arvioitiin vain 3 prosenttia (taulukko 15). Kaikkiaan vain 9 henkilöllä ko. vaihtoehdon todennäköisyys ylitti nollan, eli se nähtiin enemmän tai vähemmän mahdollisena, mutta kenelläkään tätä ei nähty varmana. Turha panostus –vuodon huomioiminen laskelmassa heikentää aavistuksen kustannus-hyöty –tuloksia verrattuna perustuloksiin. Esimerkiksi koko julkisen sektorin tason bruttomääräinen perustulos – hyöty-kustannus –suhteena ilmaistuna heikkenee perustuloksen (taulukko 19) 1,34:stä 1,31:een (taulukko 21). Käytännössä dead weight -vuodon huomioiminen tarkoittaa, että ”avoimet työmarkkinat ilman tukitoimia” –vaihtoehdon todennäköisyyden suuruinen prosenttiosuus yksiköiden saamasta julkisesta rahoituksesta on ”turha” ja huomioidaan analyysissä tulosta pienentävänä tekijänä. Korvaamis –vuodon merkitystä ei tässä tutkimuksessa lähdetä arvioimaan. Tuetusti työllistyneiden

⁴⁴ ”Enemmän” tarkoittaa tässä pitkäjänteistä panostusta toimintaan niin, että työvalmentajia on useita.

työtehtävät ja työajat ovat kuitenkin tyypillisesti sellaisia ettei korvaamis –vuotoa juurikaan esiintyne. (Taulukot 21-22)

Esitetyissä tuloksissa on syytä huomata niiden edustavan neljää ylivoimaisesti suurinta Helsingin tuetun työllistymisen palvelun kahdeksasta toimipisteestä. Käytännössä tulokset edustavat lähes koko tuetun työllistymisen toimintaa, sillä muissa neljässä paitsi volyymi (työllistymiset), myös julkinen panostus (työvalmentajat) oli tarkasteluvuonna vähäistä.

Tarkasteluperiodi 1.1.2002-31.12.2002 Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismäen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Kunta- sektori (Helsinki)	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Yksiköiden toiminnan ansiosta realisoituneet bruttomääräiset julkiset säästöt (vaihtoehtokustannus) yhteensä (2002, euroa) ⁴⁵	440 000	161 000	601 000
%	73	27	100
(b) Yksiköiden toiminnan julkinen bruttokustannus (2002, euroa)	437 000	12 000	449 000
%	97	3	100
Julkisten hyötyjen ja kustannusten erotus (2002, euroa) (a – b)	3 000	149 000	152 000
%	2	98	100
Hyöty-kustannus –suhde (a/b)	1,01	13,42	1,34

Taulukko 19: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön kustannus-hyöty –analyysin bruttomääräinen perustulos (sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusäästöt huomioidaan, vuotoja ei huomioida).

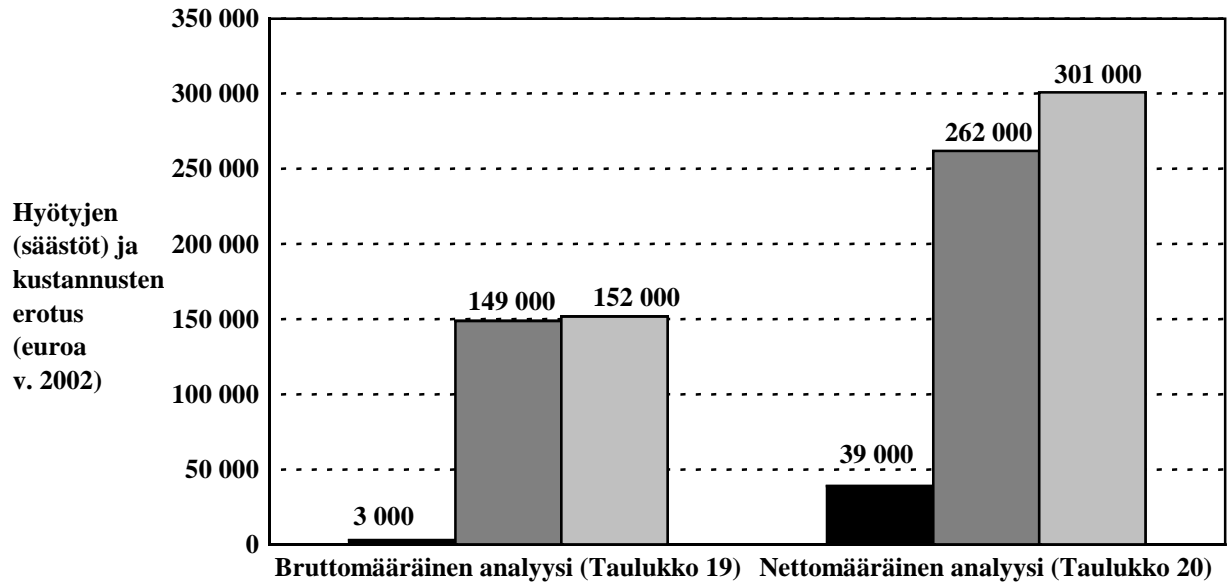
⁴⁵ Työllistymisen, toimeentulon, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon vaihtoehtokustannus.

Tarkasteluperiodi 1.1.2002-31.12.2002 Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismaen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Kunta- sektori (Helsinki)	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Yksiköiden toiminnan ansiosta realisoituneet nettomääräiset julkiset säästöt (vaihtoehtokustannus) yhteensä (2002, euroa) ⁴⁶	390 000	26 000	416 000
%	94	6	100
(b) Yksiköiden toiminnan julkinen nettokustannus (2002, euroa)	351 000	-236 000	115 000
%	306	-206	100
Julkisten hyötyjen ja kustannusten erotus (2002, euroa) (a-b)	39 000	262 000	301 000
%	13	87	100
Hyöty-kustannus -suhde (a/b)	1,11	x	3,62
x: Ei voida laskea (nimittäjä negatiivinen)			

Taulukko 20: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön kustannus-hyöty -analyysin nettomääräinen perustulos (sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusäästöt huomioidaan, vuotoja ei huomioida).

⁴⁶ Työllistymisen, toimeentulon, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon vaihtoehtokustannus.

Kuvio 1: Helsingin kaupungin tuetun työllistymisen palvelun neljän toimipisteen kustannus-hyöty -analyysin brutto- ja nettomääräinen perustulos (palvelusäästöt huomioidaan, vuotoja ei huomioida) v. 2002 (hyötyjen ja kustannusten erotus)

- Kuntasektori (Helsingin kaupunki)
- Valtiosektori (sisältää mm. työhallinnon, Kelan, ESR:n, RAY:n ja sosiaalivakuutusrahastot)
- Julkinen sektori yhteensä

Tarkasteluperiodi 1.1.2002-31.12.2002 Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismäen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Kunta- sektori (Helsinki)	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Yksiköiden toiminnan ansiosta realisoituneet bruttomääräiset julkiset säästöt (vaihtoehtokustannus) yht. (2002, euroa) ⁴⁷	440 000	161 000	601 000
%	73	27	100
(a) Yksiköiden toiminnan julkinen bruttokustannus (2002, euroa)	437 000	12 000	449 000
%	97	3	100
(b) Dead weight –vuoto bruttomääräisenä (2002, euroa)	10 900	300	11 200
%	97	3	100
Julkisten hyötyjen ja kustannusten erotus (2002, euroa) (a – (b + c))	- 7 900	148 700	140 800
%	-5	105	100
Hyöty-kustannus –suhde (a/(b+c))	0,98	13,09	1,31

Taulukko 21: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön kustannus-hyöty –analyysin bruttomääräinen tulos kun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusäästöt ja vuodoista dead weight –vuoto huomioidaan.

⁴⁷ Työllistymisen, toimeentulon, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon vaihtoehtokustannus

Tarkasteluperiodi 1.1.2002-31.12.2002 Pohjoisen sosiaalikeskuksen tuettu työ Vallilan työ- ja valmennuskeskus Karviaismaen toimintakeskus Tyynelän toimintakeskus	Kunta- sektori (Helsinki)	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Yksiköiden toiminnan ansiosta realisoituneet nettomääräiset julkiset säästöt (vaihtoehtokustannus) yht. (2002, euroa) ⁴⁸	390 000	26 000	416 000
%	94	6	100
(b) Yksiköiden toiminnan julkinen nettokustannus (2002, euroa)	351 000	-236 000	115 000
%	306	-206	100
(c) Dead weight –vuoto nettomääräisenä (2002, euroa)	8 800	-5 900	2900
%	306	-206	100
Julkisten hyötyjen ja kustannusten erotus (2002, euroa) (a – (b + c))	30 200	267 900	298 100
%	10	90	100
Hyöty-kustannus –suhde (a/(b+c))	1,08	x	3,53
x: Ei voida laskea (nimittäjä negatiivinen)			

Taulukko 22: Helsingin tuetun työllistymisen palvelun tarkasteltujen neljän toimiyksikön kustannus-hyöty –analyysin nettomääräinen tulos kun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusäätöt ja vuodoista dead weight –vuoto huomioidaan.

⁴⁸ Työllistymisen, toimeentulon, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon vaihtoehtokustannus.

3. JOHTOPÄÄTÖKSET

Helsingin tuetun työllistymisen palvelu edustaa huomattavaa osuutta maamme tuetun työllistymisen toiminnasta ollen erinomainen esimerkki siitä, mitä pitkäjänteisellä työllä tuetun työllistymisen menetelmän piirissä voidaan saavuttaa. Kymmenen vuoden toimintahistorian aikana toiminnan volyymi on noussut – resurssien kasvaessa - nykyiselle tasolle. Kehitystä tarkasteltaessa on muistettava, että toimintaa aloitettaessa tuettu työllistyminen oli maassamme aivan uusi asia. Myöhemmin aloittaneiden yksiköiden ei ole tarvinnut aloittaa aivan alusta ja myös menetelmän tunnettavuuden lisääntyminen on tasoittanut tietä.

Helsingin tuetun työllistymisen palvelun työvalmentajaa kohti laskettu asiakasmäärä ei ollut tarkasteluperiodilla (2002) keskimäärin tarkastellen vielä liian suuri vaan suunnilleen hyväksyttävällä maksimitasolla (Puolanne ym., 2000 suositukset)⁴⁹. Edellä mainittu ja läpivirtauksen vähäisyys (johtuu kohderyhmän luonteesta) tarkoittavat sitä, että tuetusti työllistyneiden määrän lisääntyminen on ensisijaisesti riippuvainen työvalmentajaresurssin määrästä. On tehtävä valinta, onko nykyinen taso riittävä vai halutaanko volyymiä kasvattaa. Työvalmentajaresurssin lisäksi työllistymisiin vaikuttaa tietysti soveltuvien työpaikkojen määrä, joka ei liene este toiminnan laajentumiselle. Työtahdin ja henkilöstömitoitusten kiristymisen myötä työpaikoilla on yhä enemmän tuetusti työllistyneille sopivia työtehtäviä - jopa kokonaan uusilla aloilla. Eräs reunaehto laajentamiselle on kohderyhmän määrä. Kuinka paljon on vielä vajaakuntoisia (kehitysvammaisia ja muita), joille tuettu työllistyminen on ”paras” työllistymismenetelmä. Hyvärinen (toim., 2003; liite 2) mukaan ”kehitysvammaisten työ- ja toimintakeskusten” (kehitysvammaisista) asiakkaista noin 1700 omaa mahdollisuudet työllistyä avoimille työmarkkinoille tuetun työllistymisen menetelmän avulla. Arvio tarkoittaa käytännössä noin 20 prosenttia ko. (yksikkötyyppisiä edustavien) yksiköiden kokonaisasiakasmäärästä, eikä ole syytä miksi kyseinen koko maan tason arvio ei olisi pätevä myös Helsingin kaupungin kohdalla.

Kustannus-hyöty –analyysin tulokset –osoittavat – vaikkakin sisältävät lukuisan määrän vaikeita ja osin tulkinnanvaraisiakin oletuksia – toiminnan olevan myös taloudellisesta näkökulmasta kannattavaa. Tulosten (hyöty-kustannus –suhteen) voi olettaa säilyvän samalla tasolla toimintaa laajennettaessa, mikäli asiakasmäärä / työvalmentaja ja kohderyhmä säilyvät ennallaan, eikä asiakkaille työpaikkoja etsittäessä törmätä ylipääsemättömiin esteisiin.

⁴⁹ Näin siis keskimäärin – yksittäisten työvalmentajien ja hänen asiakkaidensa kohdalla tilanne voi tietysti erilainen ja molempiin suuntiin.

Lähteet

- Ala-Kauhaluoma Mika, Kokko Riitta-Liisa (2001) Tuettu työllistyminen väylänä avoimille työmarkkinoille - kokemuksia kehittämissuunnitelmista. Työpoliittinen aikakauskirja 2/2001 <http://www.mol.fi/tiedotus/Aikakauskirja/kauhal.kokko.pdf>
- Ala-Kauhaluoma, Mika (2000): Tuettu työllistyminen Finsin jäsenorganisaatioissa 5/2000. Luento Tuetun työllistymisen laadukas käytäntö -seminaarissa 6.6.2000.
- Finse –verkosto. <http://www.vates.fi/finse/1-22.htm>
- Havo, Arto (2000): Työstä elämälle kehys. Tukijoukko –projektin kokemuksia nuorten työllistymisestä tuen avulla. Kehitysvammaliitto ry.
- Heikkinen, Kaisa; Hujanen, Timo; Rusama, Heli (2001): Terveystieteiden yksikkökustannukset Suomessa vuonna 2000. Stakes, aiheita 23/2001. <http://www.stakes.fi/verkkajulk/pdf/Aiheita23-2001.pdf>
- Hietala, Kari (1997): Vaikuttavuus, vuodot ja muut evaluoinnin käsitteet. ESR –julkaisu 1/1997.
- Hyvärinen, Marika (toim., 2003): Arvioita kehitysvammaisten työvoimapotentiaalista. <http://www.kehitysvammaliitto.fi/tyovoimapotentiaali>
- Hyvärinen, Marika, Vesala, Hannu, Seppälä, Maarit (2002): Työ- ja toimintakeskukset tänään. Kehitysvammaliitto – valtakunnallisen tutkimus- ja kokeiluyksikön monisteita 35.
- Härkäpää, Kristiina; Ala-Kauhaluoma, Mika; Hyvärinen, Marika; Kokko, Riitta-Liisa; Narumo, Reija (2000): Tavoitteena työ. Tuetun työllistymisen kehitysnäkymiä. Kuntoutussäätiön työselosteita 21/2000.
- Hätälä, Anne (2004): Esitys STM:n Sosiaalinen työllistäminen -työryhmän kokouksessa 7.4.2004.
- Kela (2003, a): Kelan vajaakuntoisten ammatillisen kuntoutuksen työhön valmennukseen vuonna 2001 osallistuneet maakunnittain. Vastaus tietopyyntöön: Anu Valle / Kela, 11.3.2003.
- Kela (2003, b): Vammaistuet ilman suojia diagnooseittain ja ikäryhmittäin 31.12.2002. Vastaus tietopyyntöön: Esko Ruhanen / Kela, 11.3.2003.
- Kela (2002): Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja 2001.
- Kuntaliitto (2003): Erityishuoltopiirien toiminta vuonna 2002. Kuntaliiton tiedote 18.8.2003. http://www.kunnat.net/k_htmlimport.asp?path=1;29;63;159&url=http://hosted.kuntaliitto.fi/skriptit/tietopankki/katsoUutinenElev.asp?art_id=1069
- Laine, Päivi (2003): VATES –säätiön Finse –verkoston toiminnan arviointi. Evalua Praxis Oy.
- Laki julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002)
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001)
- Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003)
- Mielenterveyslaki (1116/1990)
- Nuorisotyölaki (235/1995)

- Pelkonen, Maija (2003) Vähän kerrallaan niin pääset pitkälle. Tutkimus kehitysvammaisten työkeskusten tuetun työllistymisen verkostoitumisesta. Väitöskirja. Lapin Yliopisto
<http://www.urova.fi/?newsid=3965&deptid=11888&languageid=3&news=1>
- Peltonen, Marketta; Puupponen, Hannu (toim., 2000): Erilaisuus työelämän voimavarana. Vammaisuus ja työmarkkinat – kokemuksia, näkemyksiä ja mahdollisuuksia. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus. <http://www.cec.jyu.fi/julkaisut/erityiskasvatus/tyoelama/erilais.pdf>
- Pirttimaa, Raija (2003): Tuetun työllistymisen alkuvaiheet ja kehittyminen Suomessa.
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/opett/vk/pirttimaa/tuetunty.pdf>
- Puolanne, Mervi; Sariola, Leena (2000): Laatu tuetussa työllistymisessä. Palvelustandardi. VATES –säätö.
- Pöyhönen, Eveliina (toim., 2003): Mielenterveyskuntoutujien klubitalo. Yhdessä kohti työelämää. Stakes.
- Saloviita, Timo; Pirttimaa, Raija (2000). The Arrival of Supported Employment in Finland. *International Journal of Rehabilitation Research*, 23, 145-147.
- Sariola, Leena (1998): Tuetun työllistymisen nykytilasta Suomessa. Artikkelijulkaisussa Härkäpää, Kristiina (toim., 1998): Kokemuksia tuetusta työllistymisestä, s. 88-95. Vajaakuntoisten työllistämisen edistämissäätiö.
- Sosiaalihuoltolaki (710/1982)
- Suomen Fountain House yhdistys ry (2004): Toimintakertomus 2003.
- Suomen Fountain House yhdistys ry (2003): Toimintakertomus 2002.
- Takkunen, Heikki (toim., 2003): Tekemisen paikka. Työpajojen nuoret ja heidän valmennustarpeensa. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.
- Tilastokeskus (2003, a): Palkkatilastot. Palkansaajien ansiotasot.
http://www.stat.fi/tk/tp/tasku/taskus_palkat.html
- Tilastokeskus (2003, b): Julkisten menojen hintaindeksi. http://www.stat.fi/tk/hp/kui_kust_jmhi.pdf
- Työministeriö (2004, a): Laki sosiaalisista yrityksistä tuottanut jo tulosta. Työministeriön tiedote 11.5.2004. <http://www.mol.fi/tiedotteet/2004051101.html>
- Työministeriö (2004, b): Vastaus tietopyyntöön. Sari Alho / Työministeriö 13.4.2004.
- Työministeriö (2003, a): Rakennetyöttömyyden purkaminen –projektin loppuraportti. Työhallinnon julkaisu 321. <http://www.mol.fi/julkaisut/rakennetyottomyys.pdf>
- Työministeriö (2003, b): Varautuminen suurten ikäluokkien aiheuttamaan työmarkkina-muutokseen. Projektin loppuraportti. Työhallinnon julkaisu 320. <http://www.mol.fi/julkaisut/suuretikalukat.pdf>
- Työministeriö (2003, c): EU:n työllisyysuuntaviivojen mukainen Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma 2003. <http://www.mol.fi/julkaisut/nap2003suomi.pdf>
- Työministeriö (2003, d): Työministeriöltä rahoitus 25:lle työvoiman palvelukeskukselle ja yhteispalvelupisteelle. Tiedote 15.12.2003. <http://www.mol.fi/tiedotteet/2003121501.html>
- Työministeriö (2003, e): Työllisyyden politiikkaohjelma. Osa valtioneuvoston 25.9.2003 vahvistamaa hallituksen strategia-asiakirjaa. <http://www.mol.fi/julkaisut/tyollisyysohjelma250903.pdf>

Työministeriö (2003, f): Vajaakuntoisten työnhakijoiden diagnoosit ikäryhmittäin v. 2001. Vastaus tietopyyntöön: Tuulikki Storgård / Työministeriö 12.3.2003.

Työministeriö (2002): EU:n työllisyysuuntaviivojen mukainen Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma huhtikuu 2002. <http://www.mol.fi/julkaisut/nap2002suomi.pdf>
Liitteet: <http://www.mol.fi/julkaisut/nap2002liite.pdf>

Valtioneuvoston kanslia (2003): Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. <http://www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/pdf/fi/39357.pdf>

Venäläinen, Raisa (toim., 1996): Tuettu työllistyminen. Tuetun työllistymisen Suomen verkosto (Finse), Vajaakuntoisten työllistämisen edistämissäätio.

Ylipaavalniemi, Pasi (2003, a): Vajaakuntoisten työllistäminen tuotannollista toimintaa harjoittamalla ja tuetun työllistymisen menetelmällä – tilastokartoitus. VATES –säätion julkaisuja. <http://www.vates.fi/tutkimus/tilastokartoitus.pdf>

Ylipaavalniemi, Pasi (2003, b): Vajaakuntoisten työllistämisen julkistaloudelliset vaikutukset. Honkalampi-säätion harjoittaman erityistyöllistämisen kustannus-hyöty –analyysi. Honkalampi-säätion julkaisuja 25. <http://www.honkalampisaatio.fi> (valitse ”julkaisumyynti” ja ”tulostettavat julkaisut”)

Ylipaavalniemi, Pasi (2003, c): Tuettu työllistyminen on mahdollisuus. Sivut 46-53 julkaisussa Paajaste, Kai (toim., 2003): Vastuun ytimessä. Yritykset, sosiaalinen vastuu ja muuttuva työelämä. Vaasan yliopisto, Levon-instituutti, julkaisu nro 109.

Ylipaavalniemi, Pasi (2001): Vammaisten ja vajaakuntoisten työllistämisen kokonaiskartoitus. STM:n selvityksiä 2001:6.

LIITE 1: TYÖLLISTÄMISYKSIKÖIDEN KENTTÄ

Yksikkö- tyyppi (tark. periodi tai -hetki)	Yksikkö- -määrä	Työllis- tetyt ja asiakk. yht. (kohde- ryhmä)	Toimi- henkilöt yms. (ei kohde- ryhmä) yht. ^{iv}	Pääasialliset heikon työmarkkina- -aseman syyt	Rahoitus (milj. euroa) ^v		Yllä- pitäjä- tahot	Tilasto- tietojen lähteet	Toiminnan tärkeimmät rahoitus- lähteet	Tärkein velvoittava tai mahdollistava lainsäädäntö toiminnan taustalla	Tarjotut työllistämispalvelut (tyypillisesti tärkeimmät)
					Yht.	Liike- toiminn. tulosten osuus					
Tuotannol- liset työ- keskukset^{vi} ja työllistymisen monipalvelu- keskukset^{vii} (31.12.2001)	77 ^{viii}	4 200 (2 200 työsuht.)	700	Muu syy ^{ix} 32%, kehitys- vamman 27%, mielenterveys- ongelma 19% (työsuht. ja työtoiminn. olleet hlöt)	71,8 (2001)	37,5 (52%)	Järjestö, yhdistys, säätö 49%, kunta 27%, kunta- yhtymä 24%	Ylipaa- valniemi (2003, a)	Liiketoiminnan tulot, kunta- rahoitus, työllistämisen- ja yhdistelmätuet. Lisäksi mm. palvelumyyniä Kelalle ja työhallinnolle, projektirahoitusta (RAY, ESR)	Sosiaalihuoltolaki, laki julkisesta työvoimapaalvelusta, laki kehitys- vamman erityis- huollosta, mielenterveyslaki, laki kuntouttavasta työtoiminnasta. (ja asetukset)	Työsuhteinen työllistäminen (sosiaalihuoltolain mukainen: ilman työllistämisen- ja yhdistelmätukia, usein myös työllistämisen- ja yhdistelmätukien avulla) Työtoiminta (kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien; huoltosuhte, osallistujille maksetaan verotonta työosuusrahaa) Muu kuntouttava ja työllistymis- mahdollisuuksia parantava toiminta (työkokeilu, kuntouttava työtoiminta, tuettu työllistyminen, työhön valmennus, työharjoittelu / työelämävalmennus, koulutus...), erityisesti monipalvelukeskusten kohdalla
Sosiaaliset yritykset (5.5.2004)	6	80 (*) ^x	106 (*)	”Vajaa- kuntoisia” 66%, loput pitkäaikais- työttömiä (ns. muu syy) ^{xi}	11,1 (2003, tässä neljän yr:n tiedot)	Tietoa ei ole vielä julkis- tettu	Yksi- tyinen yritys: 4, kunta- yhtymän yritys: 1, osuus- kunta: 1	Työ- ministeriö (2004, a) Työ- ministeriö (2004, b)	Liiketoiminnan tulot, työllistämisen- ja yhdistelmätuki sekä työvoima- pol. projektituki sosiaaliselle yritykselle. Lisäksi mm. kuntarahoitusta	Laki sosiaalisista yrityksistä, sosiaalihuoltolaki, laki julkisesta työvoimapaalvelusta (ja asetukset)	Työsuhteinen työllistäminen (työllistämisen- ja yhdistelmätuki sosiaalisille yrityksille, lisäksi sosiaalihuoltolain mukaista työsuhteista työllistämistä - ilman työllistämisen- ja yhdistelmätukia)
Kehitys- vamman työtoiminta- yksiköt (31.12.1999)	175 (arvio)	6 000 ^{xii}	900	Kehitys- vamman 87%	46,3 (1999)	6,1 (13%)	Kunta 62%, kunta- yhtymä 31%	Ylipaa- valniemi (2001)	Kuntarahoitus Vähäisessä määrin liike- toiminnan tulot	Laki kehitys- vamman erityishuollosta (ja asetus)	Työtoiminta (kehitysvammaisten; toteutuu huoltosuhteessa, osallistujille maksetaan verotonta työosuusrahaa)

(*) Luvut sisältävät vain Sosiaalisten yritysten lain edellyttämää työllistettyjen osuutta laskettaessa huomioidut henkilöt: yritykseen työsuhteessa olevat henkilöt, joiden työaika vähintään 75% alan enimmäistyöajasta (vajaakuntoisilla vähintään 50% alan enimmäistyöajasta).

Yksikkö- tyyppi (tark. periodi tai -hetki)	Yksikkö- -määrä	Työllis- tetyt ja asiakk. yht. (kohde- ryhmä)	Toimi- henkilöt yms. (ei kohde- ryhmä) yht. ^{xiii}	Pääasialliset heikon työmarkkina -aseman syyt	Rahoitus (milj. euroa) ^{xiv}		Yllä- pitäjä- tahot	Tilasto- tietojen lähteet	Toiminnan tärkeimmät rahoitus- lähteet	Tärkein velvoittava tai mahdollistava lainsäädäntö toiminnan taustalla	Tarjotut työllistämispalvelut (tyypillisesti tärkeimmät)
					Yht.	Liike- toim. tulojen osuus					
Nuorten ja pitkäaikais- työttömien työpajat (2003)	230	n. 12 000 <u>vuoden</u> <u>aikana</u> (joista n. 7 000 nuoria)	800	Ei tarkkaa tietoa. ”Muu syy” ^{xv} ja erityisesti... ^{xvi}	36-38 (2003, minimi -taso)	Ei tietoa (esim. Oulun läänin työpajojen kohdalla 13%)	Kunnat 75%, lopun yksiy- tyisiä	Takkunen (toim., 2003) Hätäla (2004)	Kuntarahoitus, työllistämisen- ja yhdistelmätuet, OPM:n kehittä- misrahoitus, ESR -rahoitus, vähäisessä määrin liike- toiminnan tulot	Nuorisotyölaki, sosiaalihuoltolaki, laki julkisesta työvoimapaikasta, laki kuntouttavasta työtoiminnasta (ja asetukset)	Työsuhteinen työllistäminen (työllistämisen- ja yhdistelmätukien avulla) Muu kuntouttava ja työllistymis- mahdollisuuksia parantava toiminta (työharjoittelu / työelämävalmennus, kuntouttava työtoiminta, koulutus). Työmuotoina yksilö- ja työvalmennus
Tuetun työllistämisen palvelut / projektit (31.12.2001)	33 (vähin- tään)	880 asiakasta ^{xvii} (vähin- tään)	50 ^{xviii} (vähin- tään)	Kaikista asiakkaista: kehitysvamma 63%, mielen- terveys- ongelma 27%	1,26- 1,40 (2001)	Ei liike- toiminnan tuloja	Järjestö, yhdistys, säätiö 45%, kunta 40%	Ylipaa- valniemi (2003, a)	Kuntarahoitus, vähäisessä määrin projektirahoitus (ESR, RAY)	Laki kehitys- vammaisten erityishuollosta, sosiaalihuoltolaki, laki julkisesta työ- voimapaikasta, mielenterveyslaki (ja asetukset)	Tuetun työllistämisen palvelu: pyrkimys... ^{xix}
Mielen- terveys- kuntoutujien klubitalot	18 (31.12.03)	1 845 jäsentä ^{xx} (31.12.02)	Ei tietoa	Mielen- terveys- ongelma 100% (oletus)	3,44 ^{xxi} (2003)	Ei liike- toim. tuloja	Yksiy- tyisiä	Suomen Fountain House yhdistys ry (2003, 2004)	RAY -avustus, kuntarahoitus (ostopalvelut)	Mielenterveys- ja sosiaalihuoltolaki (ja asetukset)	Klubitalotoiminta (siirtymätyöpaikkaohjelmat)
Mielen- terveys- kuntoutujien työtoiminta- yksiköt (31.12.1999)	22 (vähin- tään)	390 (vähin- tään)	60	Mielen- terveys- ongelma 91%	1,43 (1999)	0,17 (12%)	Järjestö, yhdistys, säätiö 68%, kunta- yhtymä 23%	Ylipaa- valniemi (2001)	RAY -avustus, kuntarahoitus (lähinnä osto- palvelut), vähäisessä määrin liike- toiminnan tulot	Mielenterveys- ja sosiaalihuoltolaki (ja asetukset)	Työtoiminta (mielenterveys- kuntoutujien; toteutuu huoltosuhteessa, osallistujille maksetaan verotonta työosuusrahaa)

LIITE 2: TIETTYJEN VAMMAISRYHMIEN KOKO SEKÄ TYÖMARKKINA-ASEMA JA -POTENTIAALI

KEHITYSVAMMAISET			
Ryhmän koko	Asema työmarkkinoilla	Työmarkkinapotentiaali	Työllistymisen esteitä ja edellytyksiä
<p>Arviolta 50 000 henkilöä (kaikilla ei diagnoosia). Kehitysvammaisten erityispalveluita käyttää n. 30 000 henkilöä. (Hyvärinen, toim., 2003)</p> <p>Työkäiset (16-64 v.) kehitysvammaiset:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Vuoden 2001 lopussa kehitysvamman perusteella työkyvyttömyyseläkettä sai 21 940 (Kela, 2002) ja vammaistukea 1218 henkilöä (Kela, 2003, b; ilman ns. suojia). – Vuoden 2001 aikana kehitysvamman perusteella vajaakuntoisiksi luokiteltuja henkilöitä oli työhallinnossa työnhakijoina kaikkiaan 484 (Työministeriö, 2003, f). Kaikkia (lieviä) kehitysvammoja ei ole diagnosoitu. 	<p>Lievästi kehitysvammaisilla ja heikkolahjaisilla jopa avoimet työmarkkinat ja tavanomainen työhallinnon palvelujärjestelmä. Muutoin työhallinnon vajaakuntoisille kohdistetut palvelut ja erityistyöllistämisen yksiköt.</p> <p>Kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintayksiköiden volyyymi on n. 11 200 henkilöä, joista 8 300 työtoiminnassa. Avotyötoiminnan piirissä on n. 1 600 henkilöä. Tuetusti työllistyneenä on n. 200 kehitysvammaista henkilöä. (Hyvärinen, toim., 2003)</p> <p>Jonkin verran kehitysvammaisia myös muita työllistämisyksikkötyyppejä edustavissa yksiköissä.</p>	<p>Henkilökunta-arvioiden mukaan kehitysvammaisten työtoiminnan piirissä olevista henkilöistä 20% (1700 henkilöä) omaa mahdollisuudet työllistyä tuetun työllistymisen menetelmän kautta. (Hyvärinen, toim., 2003)</p> <p>Työpotentiaalin kehittymismahdollisuudet (kuntoutuminen) eivät ole niin suuria kuin esim. mielenterveyskuntoutujilla.</p>	<p>Tuetun työllistymisen menetelmän volyyymi ei vastaa tarvetta - lisää työvalmentajia!</p> <p>Erityisopetusta on lisättävä ja sitä on suunnattava uusille koulutusaloille</p> <p>Erityisopetuksen ja työllistämisyksiköiden yhteistyötä on lisättävä</p> <p>Asenteet (työnantajat, suuri yleisö, kehitysvammahuollon henkilöstö) ovat ongelma</p> <p>Syrjäseuduilla / pienemmillä paikkakunnilla liikkumismahdollisuudet heikot.</p>
<p>Taulukko perustuu mainittujen lähteiden lisäksi VATES –säätien talvella 2002-2003 koordinoiman ”Osaavaa työmaa uudesta suunnasta” selvityshankkeen työryhmän ja alatyöryhmien jäsenten asiantuntemukseen. Työryhmässä oli mukana VATES –säätien kehittämävastaavien lisäksi mm. VATT:n, SAK:n, Kehitysvammaliiton, Mielenterveyden keskusliiton ja Allianssi ry:n edustus.</p>			

MIELENTERVEYSKUNTOUTUJAT

Ryhmän koko	Asema työmarkkinoilla	Työmarkkinapotentiaali	Työllistymisen esteitä ja edellytyksiä
<p>Työikäiset (16-64 v.) mielenterveyskuntoutajat:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Vuoden 2001 lopussa mielenterveyssyistä työkyvyttömyyseläkettä sai kaikkiaan 81 666 (Kela, 2002) ja vammaistukea 620 henkilöä (Kela, 2003, b). – Liki kolmannes (31%) vuonna 2001 myönnetyistä työkyvyttömyyseläkkeistä perustui mielenterveysongelmiin (Kela, 2002). – Vuoden 2001 aikana mielenterveyssyiden perusteella vajaakuntoisiksi luokiteltuja henkilöitä oli työhallinnossa työnhakijoina kaikkiaan 12 518 (Työministeriö, 2003, f). <p>Kaikilla mielenterveysongelmista kärsivillä ei ole diagnoosia.</p>	<p>Osalla avoimet työmarkkinat ja tavanomainen työhallinnon palvelujärjestelmä. Muutoin työhallinnon vajaakuntoisille kohdistetut palvelut ja erityistyöllistämisen yksiköt.</p> <p>Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköissä on arviolta 400 lähinnä mielenterveysongelmista kärsivää henkilöä.</p> <p>Mielenterveyskuntoutujien klubitaloja on toiminnassa 17 ja niissä arviolta 1300 jäsentä.</p> <p>Mielenterveyskuntoutujien työhön valmennuksen (Kelan ostopalvelu) piirissä oli 521 henkilöä (Kela, 2003, a; 31.12.2001).</p> <p>Mielenterveyskuntoutujien työskentelee paljon myös muita työllistämisyksikkötyyppejä edustavissa yksiköissä.</p>	<p>Työpotentiaalin kehittymismahdollisuudet (kuntoutuminen) ovat suuret (vrt. esim. kehitysvammaiset).</p> <p>Mielenterveysongelmia voi ennaltaehkäistä!</p> <p>Riittävä perehdyttäminen ja tuki on työllistymisessä tärkeitä.</p> <p>Työllistymisvaiheeseen ei saa edetä liian nopeasti.</p>	<p>Sovelioiden työpaikkojen puute: suorittava työ ei riitä (myös akat. tutkinnon suorittaneita kuntoutujia)</p> <p>Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköillä ei vielä riittävää suuntautumista avoimille työmarkkinoille – tarvitaan lisää ”kehittyneitä”, toiminnaltaan vakiintuneita ja riittävän suuria ”työvalmennusyksiköitä”.</p> <p>Kuntoutumisprosessin on oltava riittävän pitkä (jopa 5 vuotta) ja sisällettävä monipuolisesti valmentavia toimenpiteitä.</p> <p>Asenteet (työnantajat, suuri yleisö) ovat ongelma</p>

Taulukko perustuu mainittujen lähteiden lisäksi VATES –säätiön talvella 2002-2003 koordinoiman ”Osaavaa työmaa uudesta suunnasta” selvityshankkeen työryhmän ja alatyöryhmien jäsenten asiantuntemukseen. Työryhmässä oli mukana VATES –säätiön kehittämisvastaavien lisäksi mm. VATT:n, SAK:n, Kehitysvammaliiton, Mielenterveyden keskusliiton ja Allianssi ry:n edustus.

LIIKUNTAVAMMAISET

Ryhmän koko	Asema työmarkkinoilla	Työmarkkinapotentiaali	Työllistymisen esteitä ja edellytyksiä
<p>Työkäiset (16-64 v.) liikuntavammaiset: – Vuoden 2001 lopussa tuki- ja liikunta-elinten sairauksien takia työkyvyttömyyseläkettä sai kaikkiaan 53 195 (Kela, 2002) ja vammaistukea 1 451 (Kela, 2003, b) henkilöä. – Vuoden 2001 aikana tuki- ja liikunta-elinten tautien perusteella vajaakuntoisiksi määriteltäviä henkilöitä oli työhallinnossa työnhakijoina kaikkiaan 32 768 (Työministeriö, 2003, f).</p>	<p>Osalla avoimet työmarkkinat ja tavanomainen työhallinnon palvelujärjestelmä – tiettyjen työtehtävien suorittamista liikuntavamma ei haittaa lainkaan.</p> <p>Muutoin työhallinnon vajaakuntoisille kohdistetut palvelut ja erityistyöllistämisen yksiköt.</p> <p>Liikuntavammaiset muodostavat suuren osan tuotannollisten työkeskusten ja työllistävien sosiaalisten yritysten vajaakuntoisista työntekijöistä.</p> <p>Liikuntavammaiset kilpailevat samoista työpaikoista ei-vajaakuntoisten kanssa: - yleinen työllisyystilanne vaikuttaa selkeästi työllistymisen todennäköisyyteen - usein korkeasti koulutetut eivät työllisty</p> <p>Työpaikat kasvukeskuksissa (palvelut, liikkumisen helppous)</p>	<p>”Työpotentiaalin kehittyminen” on usein ainoastaan tavanomaista työtehtävien sisäistämistä ja oppimista. Kyse on enemmänkin tarvittavista apuvälineistä ja avustajista yms.</p> <p>Tietyissä työtehtävissä ja tarpeellisin apuvälinein / tukitoimin työn tuottavuus ei eroa ei-vajaakuntoisista.</p>	<p>Työolosuhteiden järjestelytuki ja avustajakysymykset ovat tärkeitä.</p> <p>Suurtyönantajien eläkevastuu on ongelma.</p> <p>Asenteisiin (työnantajat, suuri yleisö) vaikuttamista tarvitaan.</p>

Taulukko perustuu mainittujen lähteiden lisäksi VATES –säätiön talvella 2002-2003 koordinoiman ”Osaavaa työmaa uudesta suunnasta” selvityshankkeen työryhmän ja alatyöryhmien jäsenten asiantuntemukseen. Työryhmässä oli mukana VATES –säätiön kehittämisvastaavien lisäksi mm. VATT:n, SAK:n, Kehitysvammaliiton, Mielenterveyden keskusliiton ja Allianssi ry:n edustus.

LIITE 3: KUSTANNUS-HYÖTY –ANALYYSIN OLETUKSIA

Kustannus-hyöty –analyysissä käytettyjen yksikkökustannusten laskennassa (taulukot 3-1 – 3-9) on käytetty seuraavia oletuksia: työnantajan maksamien sosiaalivakuutusmaksujen määrä on 26 prosenttia⁵⁰ ja työntekijän 4,8 prosenttia⁵¹ palkkasummasta. Palautuvan kunnallisveron määränä on käytetty 14 prosenttia (kunnallisveroäyri vähennettynä oletetulla kunnallisverotuksen vähennysten keskimääräisellä vaikutuksella). Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden (nähty tässä työllistymisen vaihtoehtona) ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden julkisia yksikkökustannuksia laskettaessa (taulukot 3-5 – 3-9) on lisäksi käytetty seuraavaa yksinkertaistavaa oletusta: bruttomääräisestä julkisesta yksikkökustannuksesta 75 prosenttia on henkilöstökustannuksia (palkka, työnantajan sosiaalivakuutusmaksut). Henkilöstökustannuksista 79%:a oletetaan olevan varsinaisia palkkakustannuksia (työnantajan sosiaalivakuutusmaksut poistaen)⁵². Palkkakustannuksista oletetaan palautuvan 14% kunnallisverona, 4,8% työntekijän sosiaalivakuutusmaksuina, 26% työnantajan sosiaalivakuutusmaksuina ja 11,3% tuloverona⁵³. Sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuutta ei huomioida – kustannus kohdistuu välittömälle maksajalle (kunnille).

	Kunta- sektori	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Bruttokustannus	0	0	0
(b) Palautuvat verot ja sosiaalivakuutusmaksut (b1+b2+b3+b4)	1 750	3 988	5 738
<i>(b1) Kunnallisvero</i>	1750	0	1 750
<i>(b2) Tulovero</i>	0	138	138
<i>(b3) Työntekijän sosiaalivakuutusmaksut</i>	0	600	600
<i>(b4) Työnantajan sosiaalivakuutusmaksut</i>	0	3 250	3 250
(a-b) Nettokustannus	-1 750	-3 988	-5 738
Bruttopalkka (-oletus) avoimilla työmarkkinoilla 1000 euroa/kk, eli 12500 euroa vuodessa. Palautuvan kunnallisveron määräksi arvioidaan 1750 euroa (12500*0,14) valtionveron määräksi 138 euroa (tuloveroasteikko 2002) sekä työnantajan ja työntekijän maksamien sosiaalivakuutusmaksujen määräksi 3250 euroa (26%) ja 600 euroa (4,8%) vuodessa.			

Taulukko 3-1: Avoimet työmarkkinat ilman tukitoimia työllistymisen vaihtoehdon julkinen kustannus (-oletus) toimijoittain brutto- ja nettomääräisenä (euroa/vuosi/henkilö).

⁵⁰ Työnantajan maksamat sairausvakuutusmaksut, kansaneläkemaksut, työttömyysvakuutusmaksut, työeläkevakuutusmaksut, ryhmähenkivakuutusmaksut ja tapaturmavakuutusmaksut.

⁵¹ Työntekijöiden maksamat työttömyysvakuutusmaksut ja työeläkemaksut.

⁵² Henkilöstökustannus*0,79*1,26 ≈ henkilöstökustannus.

⁵³ Kaikkien palkansaajien säännöllisen työajan kuukausikeskiansio vuoden 2002 viimeisellä neljänneksellä oli Tilastokeskus (2003, a) mukaan 2 210 euroa, eli vuositasolla 27 625 euroa. Tuloverotaulukon (taulukko 3-10) perusteella valtionveron määrä em. tulosta on 11,3% vähennyksiä huomioimatta.

	Kunta- sektori	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a1) Tukityöllistämisen bruttokustannus (euroa/4kk)	1 968	3 072	5 040
(a2) Työttömyyden bruttokustannus (euroa/8kk) (ansiosidonnainen työttömyysturva)	0 ⁵⁴	5 464	5 464
(a) Bruttokustannus yhteensä (euroa/vuosi; a1+a2)	1 968	8 536	10 504
(b) Palautuvat verot ja sosiaalivakuutusmaksut (euroa/vuosi; b1+b2+b3+b4)	1 325,0	1 232,0	2 557,0
<i>(b1) Kunnallisvero</i>	<i>1325,0</i>	<i>0</i>	<i>1 325,0</i>
<i>(b2) Tulovero</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>(b3) Työntekijän sosiaalivakuutusmaksut</i>	<i>0</i>	<i>192,0</i>	<i>192,0</i>
<i>(b4) Työnantajan sosiaalivakuutusmaksut</i>	<i>0</i>	<i>1 040,0</i>	<i>1 040,0</i>
(a-b) Nettokustannus (euroa/vuosi)	643,0	7 304,0	7 947,0
<p>Työhallinnon työllistämistuki vaihtoehto tarkoittaa tässä työllistämistukien avulla tapahtuvaa työllistymistä kunnan palvelukseen kuuden kuukauden määräajaksi. Elämäntilanteen oletetaan ”pysyväisluonteisesti” vaihtelevan tukityöllistämisyksiköiden ja työttömyyden välillä seuraavasti: kolmen vuoden periodilla henkilö on vuoden ajan työllistettynä ja kaksi vuotta työttömänä – eli vuositasolla (laskennallisesti) 4 kk tukityöllistettynä ja 8 kk työttömänä (ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha).</p> <p>Työhallinnon työllistämistuki vaihtoehdon bruttokustannus (=työllistämistuki) on valtiosektorille v. 2002 etuustasolla 768 euroa/kk (35,72*21,5), eli 3072 euroa/laskennallinen 4 kk jakso (normaali työllistämistuki 80%:lla korotettuna). Työllistyneen bruttopalkkatasoksi oletetaan 1000 euroa/kk. Kuntasektorin kustannus 4 kuukauden työllistämistukijaksosta on 5040 euroa (sis. työntekijän sos. vakuutusmaksuja 26 prosenttia palkkasummasta), jota työllistämistuki vähentää 1968 euroon.</p> <p>Laskennalliselta 8 kuukauden vuotuiselta työttömyysjaksolta saadaan ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa, jonka määrä on 1000 euron bruttokuukausipalkan perusteella (ilman lapsikorotuksia) n. 683 euroa/kk, eli 8 kuukauden jaksolla 5464 euroa. Kustannus kohdistuu kokonaan valtiosektorille (sis. työttömyyskassat).</p> <p>Työhallinnon työllistämistuki -vaihtoehdossa henkilön bruttovuositulot perustoimeentulon osalta ovat 9464 euroa (4*1000 + 8*683), josta kunnallisverojen osuus on arviolta 1325,0 euroa (9464*0,14). Tukityöllistetyn työnantajan kunta maksaa sosiaalivakuutusmaksuja 1040 euroa (4000*0,26) ja työntekijä 192 euroa (4000*0,048). Tuloveroa työntekijä ei joudu maksamaan. Työttömyyspäivärahasta pidätetyn sairausvakuutusmaksun suuruus on 82,0 euroa (5464*0,015).</p>			

Taulukko 3-2: Työhallinnon työllistämistuki työllistymisen vaihtoehdon julkinen kustannus (-oletus) toimijoittain brutto- ja nettomääräisenä (euroa/vuosi/henkilö).

⁵⁴ Työttömyyden bruttokustannuksena on huomioitu ainoastaan perustason sosiaaliturva (työttömyysturva), eli ei toimeentulotukea. Toimeentulotuki sisältyy toimeentulon vaihtoehtoiskustannus (työllistyminen) –laskelmaan, jossa arvioidaan toteutuneen vaihtoehdon (työllistämisyksikkö) ja eri työllistymisen vaihtoehtojen kautta saatavan tulotason erojen vaikutusta saatujen sosiaaliturvan etuuksien kokonaismäärään.

	Kunta- sektori	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Bruttokustannus (euroa/vuosi/työtoimintapaikka)	5 700	0	5 700
(b) Palautuvat verot ja sosiaalivakuutusmaksut (b1+...+b4) (euroa/vuosi/työtoimintapaikka)	473	1 422	1 895
<i>(b1) Kunnallisvero</i>	473	0	473
<i>(b2) Tulovero</i>	0	382	382
<i>(b3) Työntekijän sosiaalivakuutusmaksut</i>	0	162	162
<i>(b4) Työnantajan sosiaalivakuutusmaksut</i>	0	878	878
(a-b) Nettokustannus (euroa/vuosi/työtoimintapaikka)	5 227	-1 422	3 805
<p>Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden julkinen yksikkökustannus oli v. 1999 keskimäärin 32,6 euroa / toteutunut työtoimintapäivä, eli vuositasolla n. 6 194 euroa (oletus: 190 työpäivää / v). Julkisesta rahoituksesta valtaosa – 6 127 euroa/työvuosi - oli kuntien rahoitusta. (Ylipaavalniemi, 2001, s. 111, n=46)</p> <p>Yksikkötyypiltään tuotannollisia työkeskuksia ja työllistymisen monipalvelukeskuksia – ei siis kehitysvammaisten työtoimintayksiköitä - edustavissa työllistämisyksiköissä harjoitettavan kehitysvammaisten työtoimintapalvelun <u>kuntien</u> yksikkökustannus oli vuonna 2001 keskimäärin 29,4 euroa, eli oletuksella keskimäärin 190 työtoimintapäivästä / vuosi, työtoimintavuoden hinnaksi kunnille muodostuu 5 586 euroa. (Ylipaavalniemi, 2003, a, s. 37, n=13)</p> <p>Kehitysvammaisten työtoimintayksikön julkisena (tässä yksinomaan kunnan) bruttokustannuksena käytetään 30 euroa/työtoimintapäivä, eli 5700 euroa / työtoimintavuosi (mikäli työtoimintapäiviä toteutuu keskimäärin 190 vuodessa).</p> <p>Henkilöstökustannusten (palkka ja työnantajan maksamat sosiaalivakuutusmaksut) määräksi arvioidaan 4275 euroa/työtoimintavuosi (0,75*5700), josta edelleen varsinaisia palkkakustannuksia on 3377 euroa/työtoimintavuosi (0,79*4275). Palautuvan kunnallisveron määrä on 473 euroa (14%), tuloveron määrä 382 euroa (11,3%), työnantajan sosiaalivakuutusmaksujen määrä 878 euroa (26%) ja työntekijän sosiaalivakuutusmaksujen määrä 162 euroa/vuosi/työtoimintavuosi (4,8%). Näin työtoimintavuoden nettokustannukseksi julkisen sektorin tasolla saadaan n. 3 805 euroa/vuosi.</p>			

Taulukko 3-3: Kehitysvammaisten työtoiminnan – työtoimintayksikön - julkinen brutto- ja nettokustannus (-oletus).

	Kunta- sektori	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
Avoimet työmarkkinat ilman tukitoimia			
<i>Bruttomääräisenä</i>	0	0	0
<i>Nettomääräisenä</i>	-1 750	-3 988	-5 738
Työllistymistä ei olisi tapahtunut			
<i>Bruttomääräisenä</i>	0	0	0
<i>Nettomääräisenä</i>	0	0	0
Työhallinnon työllistämistuki			
<i>Bruttomääräisenä</i>	1 968	8 536	10 504
<i>Nettomääräisenä</i>	643,0	7 304,0	7 947,0
Kehitysvammaisten työtoiminta (-yksikkö)			
<i>Bruttomääräisenä</i>	5 700	0	5 700
<i>Nettomääräisenä</i>	5 227	-1 422	3 805

Taulukko 3-4: Käytetyt työllistymisen vaihtoehtojen julkiset yksikkökustannusoletukset brutto- ja nettomääräisinä (euroa/vuosi/henkilö (taulukot 3-1 – 3-3)).

	Kunta- sektori	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Bruttokustannus (euroa/vuosi/hoitopaikka)	45 625	0	45 625
Palautuvat verot ja sosiaalivakuutusmaksut (b1+...+b4) (euroa/vuosi/hoitopaikka)	3 785	11 382	15 167
<i>(b1) Kunnallisvero</i>	3 785	0	3 785
<i>(b2) Tulovero</i>	0	3 055	3 055
<i>(b3) Työntekijän sosiaalivakuutusmaksut</i>	0	1 298	1 298
<i>(b4) Työnantajan sosiaalivakuutusmaksut</i>	0	7 029	7 029
(a-b) Nettokustannus (euroa/vuosi/hoitopaikka)	41 840	-11 382	30 458
<p>Heikkinen ym. (2001, s. 24) mukaan terveyskeskussairaalan vuodeosastohoidon hoitopäivän yksikkökustannuksena suositellaan käytettäväksi 117,7 euroa vuoden 2000 tasolla. Tilastokeskuksen julkisten menojen terveystoimen hintaindeksin perusteella (Tilastokeskus, 2003, b) ko. kustannus on vuoden 2002 tasolla 124,4 euroa / hoitopäivä</p> <p>Sairaalahoito julkisena (välittömästi kunnan) bruttokustannuksena käytetään 125 euroa / hoitopäivä, eli vuositasolla 45 625 euroa (365*125). Sairaalahoito kustannus on oletettu ”halvimmaksi mahdolliseksi” – erikoissairaanhoidon hoitopäiväkustannukset ovat selvästi suurempia.</p> <p>Henkilöstökustannusten (palkka ja työnantajan maksamat sosiaalivakuutusmaksut) määräksi arvioidaan 34 219 euroa/hoitopaikka (0,75*45625), josta edelleen varsinaisia palkkakustannuksia on 27033 euroa/hoitopaikka (0,79*34219). Palautuvan kunnallisveron määrä on 3785 euroa (14%), tuloveron määrä 3055 euroa (11,3%), työnantajan sosiaalivakuutusmaksujen määrä 7029 euroa (26%) ja työntekijän sosiaalivakuutusmaksujen määrä 1298 (4,8%) euroa/vuosi/ hoitopaikka. Näin hoitopaikan nettokustannukseksi julkisen sektorin tasolla saadaan n. 30 458 euroa/vuosi.</p>			

Taulukko 3-5: Sairaalahoito hoitopaikan julkinen brutto- ja nettokustannus (-oletus).

	Kunta- sektori	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Bruttokustannus (euroa/käyntikerta)	70,7	0	70,7
(b) Palautuvat verot ja sosiaalivakuutusmaksut (b1+...+b4) (euroa/käyntikerta)	5,9	17,6	23,5
(b1) Kunnallisvero	5,9	0	5,9
(b2) Tulovero	0	4,7	4,7
(b3) Työntekijän sosiaalivakuutusmaksut	0	2,0	2,0
(b4) Työnantajan sosiaalivakuutusmaksut	0	10,9	10,9
(a-b) Nettokustannus (euroa/käyntikerta)	64,8	-17,6	47,2
<p>Heikkinen ym. (2001) suosittavat mielenterveystoimisto- ja A-klinikkakäynnin yksikkökustannuksena käytettäväksi 67,3 euroa (vuoden 2000 rahassa). Tilastokeskuksen julkisten menojen sosiaalitoimen hintaindeksin perusteella (Tilastokeskus, 2003, b) ko. kustannus on vuoden 2002 tasolla 70,7 euroa / käyntikerta.</p> <p>Mielenterveystoimisto- ja A-klinikkakäynnin bruttomääräisenä julkisena (välittömästi kuntasektorin) yksikkökustannuksena käytetään 70,7 euroa/käyntikerta.</p> <p>Liitteen alussa ja taulukossa 3-5 kuvatulla tavalla laskien mielenterveystoimisto- ja A-klinikkakäynnin nettokustannukseksi julkisen sektorin tasolla saadaan 47,2 euroa/käyntikerta.</p>			

Taulukko 3-6: Mielenterveystoimisto- ja A-klinikkakäynnin julkinen brutto- ja nettokustannus (-oletus).

	Kunta- sektori	Valtio- sektori	Julkinen sektori (yht.)
(a) Bruttokustannus (euroa/käyntikerta)	35,3	0	35,3
Palautuvat verot ja sosiaalivakuutusmaksut (b1+...+b4) (euroa/käyntikerta)	2,9	8,8	11,7
(b1) Kunnallisvero	2,9	0	2,9
(b2) Tulovero	0	2,4	2,4
(b3) Työntekijän sosiaalivakuutusmaksut	0	1,0	1,0
(b4) Työnantajan sosiaalivakuutusmaksut	0	5,4	5,4
(a-b) Nettokustannus (euroa/käyntikerta)	32,4	-8,8	23,6
<p>Heikkinen ym. (2001) suosittavat sosiaalityöntekijäkäynnin ja kotipalvelukäynnin yksikkökustannuksena käytettäväksi 33,6 euroa (vuonna 2000). Tilastokeskuksen julkisten menojen sosiaalitoimen hintaindeksin perusteella (Tilastokeskus, 2003, b) ko. kustannus on vuoden 2002 tasolla 35,3 euroa / käyntikerta.</p> <p>Sosiaalityöntekijäkäynnin ja kotipalvelukäynnin bruttomääräisenä julkisena (välittömästi kuntasektorin) yksikkökustannuksena käytetään 35,3 euroa/käyntikerta.</p> <p>Vammaisneuvola käynnin kustannuksena käytetään – muun tiedon puuttuessa – samaa...</p> <p>Liitteen alussa ja taulukossa 3-5 kuvatulla tavalla laskien sosiaalityöntekijäkäynnin ja kotipalvelukäynnin nettokustannukseksi julkisen sektorin tasolla saadaan 23,6 euroa/käyntikerta.</p>			

Taulukko 3-7: Sosiaalityöntekijäkäynnin ja kotipalvelun julkinen brutto- ja nettokustannus (-oletus).

	Kustannus (euroa/hoito- yms. vuosi)		
	Kunta-sektori	Valtio-sektori	Julkinen sektori (yht.)
Sairaalahoito (tässä terveyskeskuksen vuodeosastohoito)			
Bruttomääräisenä	45 625	0	45 625
Nettomääräisenä	41 840	-11 382	30 458

Taulukko 3-8: Sosiaali- ja terveydenhuollon ajallisesti määriteltävien palveluiden julkiset brutto- ja nettomääräiset yksikkökustannusoletukset (taulukko 3-5).

	Kustannus (euroa / käynti-/käyttökerta)		
	Kunta-sektori	Valtio-sektori	Julkinen sektori (yht.)
Mielenterveystoimisto			
Bruttomääräisenä	70,7	0	70,7
Nettomääräisenä	64,8	-17,6	47,2
Sosiaalityöntekijäkäynti			
Bruttomääräisenä	35,3	0	35,3
Nettomääräisenä	32,4	-8,8	23,6
Kotipalvelu			
Bruttomääräisenä	35,3	0	35,3
Nettomääräisenä	32,4	-8,8	23,6
Vammaisneuvola			
Bruttomääräisenä	35,3	0	35,3
Nettomääräisenä	32,4	-8,8	23,6
A-klinikka			
Bruttomääräisenä	70,7	0	70,7
Nettomääräisenä	64,8	-17,6	47,2

Taulukko 3-9: Sosiaali- ja terveydenhuollon käynti- / palvelunkäyttökertoina määriteltävien palveluiden julkiset brutto- ja nettomääräiset yksikkökustannusoletukset (taulukot 3-6 – 3-7).

Verotettava ansiotulo (euroa)	Vero alarajalla (euroa)	Vero alarajan ylittävästä osasta (%)
11 500 – 14 300	8	13,0
14 300 – 19 700	372	17,0
19 700 – 30 900	1 290	23,0
30 900- 54 700	3 866	29,0
54 700 -	10 768	36,0

Taulukko 3-10: Tuloveroasteikko 2002.

ⁱ Tuotannollinen työkeskus on perustettu työllistämään vammaisia ja vajaakuntoisia (mukaan lukien päihde- tai sosiaalisten ongelmien takia vajaakuntoisiksi luokiteltavia) henkilöitä harjoittamalla tavaroiden ja palveluiden tuotantoa. Toiminta on suhteellisen markkinaorientoitunutta, mutta työllistämistavoitteet voivat häiritä markkinaorientaatiota. Työllistämistoiminta on pääasiassa / suurelta osin työsuhteista – sosiaalihuoltolain mukaista työsuhteista työllistämistä (aik. suojatyö; ilman työllistämis- tai yhdistelmätukia) ja usein myös työllistämis- tai yhdistelmätukien avulla toteutuvaa työllistämistä. Tuotannollinen työkeskus voi harjoittaa myös ei-työsuhteista toimintaa, kuten eri kohderyhmille suunnattu työtoiminta ja muu kuntouttava ja / tai työllistymismahdollisuuksia parantava toiminta (työkokeilut, työhön valmennus, kuntouttava työtoiminta, työharjoittelu / työelämävalmennus, koulutus). Tuotannollisen työkeskuksen työntekijöistä valtaosa on kohderyhmään kuuluvana työllistettyjä vammaisia ja vajaakuntoisia: usein kaikki muut paitsi toimihenkilöt ja työnjohto. Tuotannollinen työkeskus voi olla täysin erillinen yksikkö tai eräs työllistymisen monipalvelukeskuksen toimiyksikkö.

ⁱⁱ Työllistymisen monipalvelukeskus on laajaa vammaisten, vajaakuntoisten tai muuten heikossa työmarkkina- asemassa olevien henkilöiden työllistämis-, työtoiminta- sekä muun kuntouttavan ja / tai työllistymismahdollisuuksia parantavan toiminnan palveluiden valikoimaa useissa toimiyksiköissä ja usein maantieteellisesti yhtä kuntaa laajemmalla alueella tuottava organisaatio. Monipalvelukeskuksen toiminnan volyyymi työntekijä- / asiakasmäärillä mitattuna on huomattava ja se vastaa merkittävästä osasta alueensa erityistyöllistämisen palvelutuotantoa. Monipalvelukeskuksen tuottamia työllistämispalveluita voivat olla mm. vajaakuntoisten sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen (aik. suojatyö; ilman työllistämis- tai yhdistelmätukia), työllistämis- tai yhdistelmätukien avulla tapahtuva työllistäminen, eri kohderyhmille (kehitysvammaiset, mielenterveyskuntoutujat...) suunnattu työtoiminta ja ennen kaikkea muu kuntouttava ja / tai työllistymismahdollisuuksia parantava toiminta. Muu kuntouttava... toiminta on käytännössä mm. työkokeilujen, työhön valmennuksen, kuntouttavan työtoiminnan, työharjoittelujen, koulutuksen ja kurssien järjestämistä. Tuotannollinen työkeskus ja sosiaalinen yritys voivat olla monipalvelukeskuksen toimiyksiköitä.

ⁱⁱⁱ Vuodot ovat mm. erityistyöllistämistoiminnan julkisia hyötyjä pienentäviä tekijöitä. Esimerkiksi Hietala (1997) määrittelee seuraavat kolme vuotetekijää, joiden merkitys julkisen sektorin näkökulmasta vaihtelee eri tyyppisten työllistämisyksiköiden kohdalla.

- Dead weight –vuoto: jos vajaakuntoinen henkilö olisi työllistynyt avoimille työmarkkinoille ilman tukitoimia, julkisen sektorin hänen työllistämisekseen allokoimat resurssit tietyille erityistyöllistymisen yksikölle ovat olleet rahan haaskausta, ”turhaa panostusta”. Dead weight –vuoto on relevantti tekijä mm. tuotannollisten työllistämisyksiköiden ja tuetun työllistymisen hankkeiden kohdalla.
- Substitution –vuoto: mikäli (tietyillä työllistymistä tukevilla toimenpiteillä) tuettu henkilö syrjäyttää ei-tuetun henkilön työnhakutilanteessa tai yrityksen sisäisillä työmarkkinoilla, puhutaan substitution (korvaamis-) vuodosta. Substitution –vuoto on relevantti mm. tuetun työllistymisen hankkeiden kohdalla.
- Displacement (syrjäyttämis-) -vuoto liittyy liiketoimintaa (muu kuin työllistämispalveluiden myynti) harjoittavien työllistämisyksiköiden toiminnallaan syrjäyttämiin työpaikkoihin ”ei-tuetuissa yrityksissä”. Vuodon suuruus on riippuvainen tuotteiden homogeenisuudesta ja alueellisesta kilpailutilanteesta. Jos työllistämisyksikön tuottamat tuotteet ovat täysin homogeenisia ei-tuetujen yritysten tuotteiden kanssa ja alueen kilpailutilanne on kireä, syrjäyttämisaikutus voi olla huomattava (huomioiden tietysti erot työn tuottavuudessa). Jos taas työllistämisyksikön tuotteet ovat differentioituja ja kilpailu on epätäydellistä, displacement –vuodon merkitys jää vähäisemmäksi. Displacement –vuoto on relevantti mm. tuotannollisten työllistämisyksiköiden kohdalla.

^{iv} Kuten toimihenkilöt, kuntoutustyöntekijät ja tavaroiden / palvelusten tuotannon tukityöntekijät (ei työllistetty kohderyhmään kuuluvina).

^v Rahoitustiedot kunkin tarkasteluvuoden rahassa – inflaatiota ei ole huomioitu.

^{vi} Tuotannollinen työkeskus on perustettu työllistämään vammaisia ja vajaakuntoisia (mukaan lukien päihde- tai sosiaalisten ongelmien takia vajaakuntoisiksi luokiteltavia) henkilöitä harjoittamalla tavaroiden ja palveluiden tuotantoa. Toiminta on suhteellisen markkinaorientoitunutta, mutta työllistämistavoitteet voivat häiritä markkinaorientaatiota. Työllistämistoiminta on pääasiassa / suurelta osin työsuhteista – sosiaalihuoltolain mukaista työsuhteista työllistämistä (aik. suojatyö; ilman työllistämis- tai yhdistelmätukia) ja usein myös työllistämis- tai yhdistelmätukien avulla toteutuvaa työllistämistä. Tuotannollinen työkeskus voi harjoittaa myös ei-työsuhteista toimintaa, kuten eri kohderyhmille suunnattu työtoiminta ja muu kuntouttava ja / tai työllistymismahdollisuuksia parantava toiminta (työkokeilut, työhön valmennus, kuntouttava työtoiminta, työharjoittelu / työelämävalmennus, koulutus). Tuotannollisen työkeskuksen työntekijöistä valtaosa on kohderyhmään kuuluvana työllistettyjä vammaisia

ja vajaakuntoisia: usein kaikki muut paitsi toimihenkilöt ja työnjohto. Tuotannollinen työkeskus voi olla täysin erillinen yksikkö tai eräs työllistymisen monipalvelukeskuksen toimiyksikkö.

^{vii} Työllistymisen monipalvelukeskus on laajaa vammaisten, vajaakuntoisten tai muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistämisen-, työtoiminta- sekä muun kuntouttavan ja / tai työllistymismahdollisuuksia parantavan toiminnan palveluiden valikoimaa useissa toimiyksiköissä ja usein maantieteellisesti yhtä kuntaa laajemmalla alueella tuottava organisaatio. Monipalvelukeskuksen toiminnan volyyymi työntekijä- / asiakasmäärillä mitattuna on huomattava ja se vastaa merkittävästä osasta alueensa erityistyöllistämisen palvelutuotantoa. Monipalvelukeskuksen tuottamia työllistämispalveluita voivat olla mm. vajaakuntoisten sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen (aik. suojatyö; ilman työllistämisen- tai yhdistelmätukia), työllistämisen- tai yhdistelmätukien avulla tapahtuva työllistäminen, eri kohderyhmille (kehitysvammaiset, mielenterveyskuntoutujat...) suunnattu työtoiminta ja ennen kaikkea muu kuntouttava ja / tai työllistymismahdollisuuksia parantava toiminta. Muu kuntouttava... toiminta on käytännössä mm. työkokeilujen, työhön valmistuksen, kuntouttavan työtoiminnan, työharjoittelujen, koulutuksen ja kurssien järjestämistä. Tuotannollinen työkeskus ja sosiaalinen yritys voivat olla monipalvelukeskuksen toimiyksiköitä.

^{viii} Saman ylläpitäjän yksiköistä / toimipisteistä on tässä luvussa erillisinä huomioitu vain eri kunnissa sijaitsevat.

^{ix} Muu syy: päihdeongelma / sosiaalinen syy (joista syistä luokiteltavissa työllistymisen näkökulmasta vajaakuntoisiksi) tai muuten heikko työmarkkina-asema (esim. vähäinen työkokemus ja / tai heikko koulutus, huono kielitaito jne.).

^x Työllistämisen- ja yhdistelmätuella sosiaalisiin yrityksiin on työllistetty niiden rekisteröidyttyä yhteensä 12 vajaakuntoista tai pitkäaikaistyötöntä henkilöä.

^{xi} Tarkempaa erittelyä ei saatavissa.

^{xii} Hyvärinen ym. (2002) mukaan Kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintayksiköissä (kehitysvammaisten työ- ja toimintakeskuksissa, yht. 350) toteutettavassa kehitysvammaisten työtoiminnassa oli kaikkiaan 8 300 henkilöä. Lukujen ero johtuu eroista tarkastelutavassa. Arvio 8 300 henkilöä sisältää kehitysvammaisten työtoiminnan kaikissa kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintayksiköissä, kun taas arvio 6 500 henkilöä sisältää kehitysvammaisten työtoiminnan ainoastaan kehitysvammaisten työtoimintayksiköissä.

^{xiii} Kuten toimihenkilöt, kuntoutustyöntekijät ja tavaroiden / palvelusten tuotannon tukityöntekijät (ei työllistetty kohderyhmään kuuluvina).

^{xiv} Rahoitustiedot kunkin tarkasteluvuoden rahassa – inflaatiota ei ole huomioitu.

^{xv} Muu syy: päihdeongelma / sosiaalinen syy (joista syistä luokiteltavissa työllistymisen näkökulmasta vajaakuntoisiksi) tai muuten heikko työmarkkina-asema (esim. vähäinen työkokemus ja / tai heikko koulutus, huono kielitaito jne.).

^{xvi} ...”muuten heikko työmarkkina-asema” ovat yleisimmät syyt. Valta-osalla ei ole vajaakuntoisuus -diagnoosia.

^{xvii} joista tuetusti työllistyneitä 230. Loput olivat tuetun työllistymisen suunnittelu- tai valmisteluvaiheessa (kuten avotyötoiminta, työkokeilu...).

^{xviii} Lähinnä työvalmentajia. Muutettu kokopäiväiseksi työpanokseksi.

^{xix} ... työllistää vajaakuntoisia työsuhteisiin avoimille työmarkkinoille erityisen työvalmentajan räätälöidyn tuen avulla.

^{xx} Päivittäinen kävijämäärä keskimäärin 290 (2002). Siirtymätyöpaikoissa 87 jäsentä.

^{xxi} Lähinnä RAY:n avustusta ja kuntarahoitusta. Lisäksi vähäisessä määrin lahjoituksia ja omaa varainhankintaa.